

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-
Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Li-
sa Kähkönen

SUKUPUOLTEN TASA-ARVON EDISTÄMINEN
LASTEN JA NUORTEN PALVELUISSA

2016

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-
Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa
Kähkönen

Sisällysluettelo

1 ARVIOINNIN TAUSTATIEDOT	3
1.1 Arvioinnin tavoite ja laajuus.....	3
1.2 Arvioinnin kohde ja taustatiedot	3
1.3 Arviointikysymykset ja -kriteerit	5
1.4 Arvioinnin aineistot ja menetelmät	6
2 HAVAINNOT	6
2.1 Palvelujen tasa-arvosuunnitelman toteutuminen yleisellä tasolla	6
2.2 Palvelujen tasa-arvosuunnitelma varhaiskasvatuksessa.....	8
2.3 Palvelujen tasa-arvosuunnitelma opetustoimessa ja koulutus- ja nuorisotakuussa .	14
2.4 Palvelujen tasa-arvosuunnitelma nuorisotoimessa	27
2.5 Palvelujen tasa-arvosuunnitelma liikuntatoimessa	34
2.6 Kokoavat havainnot.....	40
3 JOHTOPÄÄTÖKSET	42
4 TOIMENPIDE-ESITYS JA LISÄTIEDOT	43
LÄHTEET	44
LIITTEET	46

1 ARVIOINNIN TAUSTATIEDOT

1.1 Arvioinnin tavoite ja laajuus

Tavoitteena oli arvioida, onko Helsingin kaupungin lasten ja nuorten palveluissa toteutettu suunnitelmaa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi 2013–2016. Arviointi rajattiin koskemaan varhaiskasvatusta, koulutus- ja nuorisotakuun toteuttamista opetustoimessa ja kaupunginkanslian elinkeino-osastolla, nuorisotointa ja liikuntatointa. Arvioinnin ulkopuolelle jäivät muun muassa sosiaali- ja terveystyöpalvelut.

1.2 Arvioinnin kohde ja taustatiedot

Ihmisten väliseen tasa-arvoon ja syrjinnän kieltäytymiseen liittyvät naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annettu laki (609/1986) ja yhdenvertaisuuslaki (1325/2014, alun perin 2004). Tasa-arvolaisissa on kolmenlaisia säännöksiä: tasa-arvon edistämissäännökset, syrjinnän kiellot sekä oikeussuojaa ja valvontaa koskevat säännökset. Tasa-arvon edistämissäännökset koskevat viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen sekä työnantajien velvollisuutta edistää tasa-arvoa. Lain mukaan viranomaisten tulee arvioida kaikkea toimintaansa eri sukupuolten näkökulmasta ja luoda toimintatavat tasa-arvon edistämiseksi. Oppilaitoksissa ja työelämässä tasa-arvoa edistetään muun muassa tasa-arvosuunnitelmien avulla. Tasa-arvolakia on uudistettu useaan kertaan. Vuoden 2015 tasa-arvolain osittaisuudistuksessa tasa-arvolakiin sisällytettiin sukupuoli-identiteettiä ja sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän kiellot sekä velvoite tällaisen syrjinnän ennaltaehkäisyyn ja ulotettiin tasa-arvosuunnitelmavelvoite peruskouluihin.¹

Eurooppalainen peruskirja naisten ja miesten tasa-arvosta on laadittu Euroopan kuntaliittojen kattojärjestön CEMR:n (Council of European Municipalities and Regions) projektissa. Projekti toteutettiin EU:n viidennen tasa-arvo-ohjelman tukemana vuosina 2005–2006. Peruskirjan artiklat koskevat muun muassa sitoutumista tasa-arvoon, tasa-arvoon liittyvään yhteistyöhön eri kumppanien kesken, stereotyyppien torjumiseen ja sukupuolivaikutusten arviointiin. Helsinki allekirjoitti peruskirjan vuonna 2006. Allekirjoittaneet tahot sitoutuvat tasa-arvosuunnitelman laadintaan ja seurantaan. Peruskirjassa mainitaan erikseen tasa-arvonäkökulman ottaminen huomioon julkisissa hankinnoissa, koulutuksessa ja elinikäisessä oppimisessa, lasten hoidossa, kulttuurissa, urheilussa ja virkistyselämissä.²

¹ Tasa-arvolaki 2015.

² Eurooppalainen tasa-arvon peruskirja, 2013.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Vuonna 2015 tuli voimaan tasa-arvolaille rinnakkaisen yhdenvertaisuuslain muutos (1325/2014). Laki edellyttää viranomaisilta ja koulutuksen järjestäjiltä suunnitelmaa yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi. Uuden yhdenvertaisuuslain ja tasa-arvolain muutosten edellyttämät suunnitelmat tulee laatia 1.1.2017 mennessä.

Helsingin kaupungin strategiaohjelman 2013–2016 eettisissä perusteluissa todetaan, että ”päätöksenteossa huomioidaan sukupuoli-, yhdenvertaisuus- ja ympäristövaikutukset”. Osiossa tasapainoinen talous ja hyvä johtaminen todetaan, että ”kaupunki on tasa-arvoinen ja yhdenvertainen sekä toteuttaa järjestelmällisesti sukupuolivaikutusten arviointia (suvaus) ja edistää toiminnassaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta”. Osiossa elinvoimainen Helsinki tavoitteena on, että kulttuuri- ja liikuntapalveluissa huolehditaan sukupuolten tasa-arvoisesta kohtelusta. Strategian perusteluosassa mainitaan, että ”koulutus tukee sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti”. Strategiassa ja sen perusteluissa yhdenvertaisuus mainitaan hieman tasa-arvoa useammin - se on mainittu myös kaupungin arvona. Asukkaiden osallistamiseen liittyvässä osiossa todetaan, että ”yhdenvertaisuus, sukupolvien ja sukupuolten ja eri etnisten ryhmien välinen tasa-arvo ja erilaisuuden hyväksyminen ovat olennainen osa helsinkiläisyyttä”.

Osana strategiaohjelman hyväksymistä laadittiin sukupuolten tasa-arvon edistämisen toimenpideohjelma.³ Kansainvälisten ja valtakunnallisten suositusten ja kehittämishankkeiden perusteella on todettu, että tasa-arvon edistämiseksi kunnissa on palveluja koskevasta eli toiminnallisesta tasa-arvosta ja henkilöstön eli henkilöstöpoliittisesta tasa-arvosta perusteltua tehdä kummastakin oma suunnitelmansa. Tasa-arvon toimenpideohjelma muodostuukin kahdesta eri kokonaisuudesta, jotka valmistuivat vuonna 2014. Ensimmäinen osa on Henkilöstön tasa-arvosuunnitelma 2014–2016 ja toinen Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016⁴. Tarkastuslautakunta arvioi henkilöstön tasa-arvosuunnitelmaa jo vuonna 2015, ja siksi sitä ei arvioida tässä muistiossa.

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 tasa-arvoa edistäviksi painopisteiksi on valittu seuraavat:

- 1) Varhaiskasvatus tukee sukupuolten tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti. Kasvatuskäytännöt eivät saa perustua sukupuolia koskeviin stereotyyppisiin käsityksiin.
- 2) Kaupungin nuorille tarjoamien koulutuksen ja työelämään sijoittumisen sekä nuorisotakuun piiriin kuuluvat palvelut ja hankkeet tukevat sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti.

³ http://www.hel.fi/static/kanslia/Julkaisut/Tasa-arvo_palvelut.pdf

⁴ Helsingin kaupungin henkilöstökeskus 18.11.2013.

- 3) Erot naisten ja miesten tarpeissa otetaan huomioon terveys-, sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen tarjonnassa. Lisäksi tunnistetaan palvelujen tarjonnassa ja vältetään sukupuoleen liittyviä stereotyyppisiä käsityksiä. Edistetään hoivavastuun jakamista tasapuolisemmin miesten ja naisten kesken.
- 4) Tyttöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä voi olla liikunnan ja virkistykseen suhteen erilaisia kokemuksia ja kiinnostuksen kohteita. Kaupungin tulee varmistaa, että käytössä on kaikille yhtäläinen tarjonta ja pääsy kaikkiin tiloihin.
- 5) Stereotyyppiset asenteet voivat vaikuttaa kiinnostuksen suuntautumiseen. Siksi kaupunki haastaa sukupuolia koskevat stereotypiat liikuntaharrastuksissa.
- 6) Lähisuhdeväkivallan uhrien auttamiseen ja ennaltaehkäisyyn tähtäävät työmallit tulee vakiinnuttaa.
- 7) Uuden vanhuspalvelulain toimeenpanon yhteydessä edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa.
- 8) Kaupunki edistää maahanmuuttajanaisten ja -miesten kotoutumista ottaen huomioon heidän erityiset tarpeensa ja perheen tilanne.
- 9) Kaupunki edistää sukupuolten tasa-arvoa kaupungin toiminnoissa, jotka koskevat, asumista, kaavoitusta, liikennettä ja kestävästä kehityksestä sekä tulevaa metropoliselvitystä.
- 10) Sukupuolivaikutukset on selvitettävä hankinnan valmistelussa.

Tämä arviointi kohdistuu lasten ja nuorten palveluihin kuitenkin siten, että sosiaali- ja terveyspalvelut jäävät arvioinnin ulkopuolelle. Näin ollen palvelujen tasa-arvoa koskevan suunnitelman kohdat 1-2, 4-5 ja 10 kuuluvat tämän arvioinnin piiriin. Arvioinnin kohteeksi valittiin varhaiskasvatustoimi, opetustoimi, kaupunginkanslian elinkeinotoimi (nuorisotakuun osalta), nuoriso- ja liikunta-toimi.

1.3 Arviointikysymykset ja -kriteerit

Arvioinnin pääkysymyksenä oli, onko kaupunki toteuttanut sukupuolten välisen tasa-arvosuunnitelman toimenpiteitä lasten ja nuorten palveluissa?

Arvioinnin osakysymyksiä olivat:

1. Onko varhaiskasvatuksessa toteutettu tasa-arvosuunnitelmaa 2013–2016 tukemalla sukupuolten tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti siten, että kasvatuskäytännöt eivät perustu sukupuolia koskeviin stereotyyppisiin käsityksiin?
2. Onko opetustoimessa ja kaupunginkanslian elinkeino-osastolla toteutettu tasa-arvosuunnitelmaa 2013–2016 siten, että koulutuksen ja työelämään sijoittumisen sekä nuorisotakuun piiriin kuuluvat palvelut ja hankkeet tuke-

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

vat sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti?

3. Onko nuorisotoimessa ja liikuntatoimessa toteutettu tasa-arvosuunnitelmaa 2013–2016 nuorille annettavissa palveluissa ja hankkeissa siten, että kaupunki ottaa huomioon tyttöjen ja poikien erilaiset liikunnan ja virkistykseen kokemukset ja kiinnostuksen kohteet sekä tarjoaa kaikille yhtäläisen tarjonnan ja pääsyn kaikkiin tiloihin?
4. Onko liikuntatoimessa toteutettu tasa-arvosuunnitelmaa 2013–2016 huomioiden stereotyyppiset asenteet? Onko liikuntatoimi haastanut sukupuolia koskevat stereotypit liikuntaharrastuksissa?

Lisäksi tarkasteltiin kuhunkin kysymykseen liittyen sitä, *miten sukupuolivaikutukset on selvitetty hankinnoissa*. Osakysymyksiin vastaamisessa hyödynnettiin palvelujen tasa-arvosuunnitelman toteutumisesta tehtyä seurantakyselyä sekä virastojen haastateltavien näkemystä asiasta.

1.4 Arvioinnin aineistot ja menetelmät

Osakysymysten toteutumista arvioitiin tekemällä tasa-arvotoimikunnan puheenjohtajalle sekä kaupunginkansliassa kaupungin tasa-arvotoimintaa koordinoiville henkilöille haastattelu, jonka jälkeen tehdään virastoille joko haastatteluja tai kysely aiheesta. Kohteena ovat varhaiskasvatusvirasto, opetusvirasto ja kaupunginkanslian elinkeino-osasto nuorisotakuun toimenpiteiden osalta, nuorisoasiainkeskus ja liikuntavirasto. Kaupunginkanslian keväällä 2016 tekemän seurantakyselyn tuloksia käytetään arvioinnin taustatietona.

2 HAVAINNOT

2.1 Palvelujen tasa-arvosuunnitelman toteutuminen yleisellä tasolla

Taustaa

Helsingin kaupunki edistää aktiivisesti niin henkilöstönsä keskuudessa kuin palveluissaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tasa-arvolla tarkoitetaan vuonna 1987 voimaantulleen tasa-arvolain mukaista naisten ja miesten välistä tasa-arvoa sekä sukupuolivähemmistöjen tasa-arvoa. Tasa-arvolakia täydennettiin vuonna 2005 siten, että myös kaupunkien tulee edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Helsingin kaupunki allekirjoitti vuonna 2008 Eurooppalaisen tasa-arvon peruskirjan, joka velvoittaa kaupunkia edistämään

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

sukupuolten välistä tasa-arvoa palveluissaan ja *laatimaan palveluja* ja toimintoja koskevan tasa-arvosuunnitelman.⁵

Helsingin tasa-arvotoimikunta asetettiin vuonna 1984. Sen tehtävä on seurata ja arvioida tasa-arvon toteutumista, toimia yhteistyössä hallintokuntien kanssa niiden toiminnassa tasa-arvolain ja kaupunginvaltuuston päättämien tavoitteiden pohjalta, tehdä esityksiä tasa-arvotyön edistämisestä ja toteuttamisesta, seurata, että tilastoja ja tietoa sukupuolten välisestä tasa-arvosta on käytössä ja raportoida toiminnallisen tasa-arvon toteutumisesta ja kaupungin henkilöstöön liittyvästä tasa-arvotyöstä toimikunnan määrittelemillä kohdealueilla. Toimikunnassa on kymmenen luottamushenkilöjäsentä.⁶ Toimikunta sai vuonna 2013 päätoimisen sihteerin, joka työskentelee kaupunginkanslian henkilöstöosastolla.

Käytännössä toimikunta järjestää keskustelutilaisuuksia, osallistuu tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyviin tilaisuuksiin ja laatii esityksiä kaupungin johdolle tasa-arvon edistämiseen tai puutteiden korjaamiseen liittyvistä asioista. Tasa-arvotyö on poikkihallinnollista työtä. Tasa-arvolla tarkoitetaan lain mukaan sukupuolten välistä tasa-arvoa (609/1986). Puhekielessä tasa-arvon nykyään mielletään myös käsittävän yhdenvertaisuuden laajemmin. Tasa-arvotoimikunnan puheenjohtajan mukaan tasa-arvotoimikunnan edellytetään olevan vastuullinen taho tasa-arvoon liittyvissä asioissa, mutta sen työtä rajoittaa se, ettei sillä ole toimivaltaa, jonka vuoksi se ei kykene tekemään asiaan liittyviä päätöksiä. Viimeksi 19.1.2015 kaupunginhallitukselle esitettiin yhdenvertaisuuslautakunnan tai vastaavan toimikunnan perustamista.⁷

Palveluja koskevan tasa-arvosuunnitelman toimeenpano

Palveluja koskevan tasa-arvosuunnitelman 2013–2016 tavoitteet on poimittu Eurooppalaisen tasa-arvon peruskirjasta⁸, tasa-arvolaista⁹ ja kaupungin tasa-arvotavoitteista strategiaohjelmassa 2013–2016. Suunnitelman näkökulma painopisteistä oli uusi, sillä tuohon asti oli vain toiminto- tai virastokohtaisia tavoitteita. Henkilöstöosasto antoi 26.3.2014 virastoille ohjeen palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanosta virastoissa ja liikelaitoksissa.¹⁰

Toimeenpano-ohjeen mukaan viraston tai liikelaitoksen tulee suunnitella sukupuolten tasa-arvon edistämistä erityisesti kaupunkilaisille suunnatuissa palveluissaan. Kussakin virastossa on harkittava, mitkä toimenpiteet sen toimintaan sopivat. Johdon tuli vastata tasa-arvotyöstä, raportoida tasa-arvoon liitty-

⁵ <http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/tietoa-helsingista/helsinki-tyonantajana/tasa-arvo/>

⁶ www.hel.fi

⁷ Henkilöstöosaston haastattelu 6.6.2016 ja tasa-arvotoimikunnan puheenjohtajan haastattelu 8.6.2016.

⁸ Eurooppalainen tasa-arvon peruskirja, 2013.

⁹ Tasa-arvolaki 1986/609.

¹⁰ Henkilöstöosaston haastattelu 6.6.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

vistä asioista. Tasa-arvon kehittämistyössä keskeisenä mainitaan tasa-arvoisten valinta- ja osallistumismahdollisuuksien edistäminen. Virastoilla tulee olla tasa-arvon yhdyshenkilö, mieluummin erikseen henkilöstön ja erikseen palvelujen osalta. Yhdyshenkilöiden tärkein tehtävä on olla tiedonvälittäjä oman viraston ja henkilöstöosaston välillä.¹¹

Suunnitelman toteuttamista edistetään virastojen välisessä yhteistyössä tasa-arvon yhdyshenkilöiden kanssa. On kuitenkin havaittu, että pelkkä ohjeistus ei riitä tasa-arvon edistämiseen, vaan kussakin palvelussa tarvitaan tahtotilan lisäksi oppimista, oivalluksia ja arviointinäkökulmaa. Eteenpäin on päästy esimerkiksi esittelemällä virastojen hyviä esimerkkejä. Yhdyshenkilöverkosto nähdään toimivana työvälineenä.¹²

Tasa-arvotoimikunnan puheenjohtajan näkemys on, että tasa-arvoasioiden kehitys on viime vuosina ollut myönteistä, vaikka resurssointi on ollut vähäistä. Edistystä on tapahtunut esimerkiksi kaupunginkanslian henkilöstöosastolla, koska siellä erityisesti johtajatasolla ollaan sitoutuneita myös palveluiden sukupuolten tasa-arvon edistämiseen. Muiden virastojen osalta ylimmän johdon sitoutuminen on avainasemassa tasa-arvoon liittyvien ohjeiden viemisessä käytäntöön. Joskus ongelmana on, että johto hyväksyy tasa-arvosuunnitelman, mutta ei sitoudu sen edistämiseen. Suunnitelman hyväksymisen lisäksi tarvitaan myös sen seuranta. Tasa-arvotoimikunta on tavannut muutaman viraston johdon tai lautakunnat. Myös tilastointi on kehittynyt parempaan suuntaan.¹³

Tasa-arvotoimikunnan toimesta kaupunginkanslian henkilöstöosasto teki kyselyn virastoille suunnitelman toteuttamisesta keväällä 2016. Vastaukset koottiin yhteen 21.6.2016 ja sen pohjalta on tarkoitus jatkaa tarkempaa seuranta. Kyselyssä selvitettiin, onko kaupungin palvelujen tasa-arvosuunnitelman virasto-/liikelaitoskohtaista toimeenpanoa käsitelty viraston / liikelaitoksen johtoryhmässä, mihin toimenpiteet palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanemiseksi on kirjattu, mihin toimenpiteisiin on ryhdytty, onko virastossa toteutettu sukupuolivaikutusten arviointia tai vastaavaa, onko tasa-arvosuunnitelma käsitelty lautakunnassa sekä mitkä ovat viraston hyvät käytännöt ja kokemukset aiheesta. Vastauksia kyselyyn tuli 29 virastosta ja liikelaitoksesta, mukaan lukien varhaiskasvatusvirasto, opetusvirasto, kaupunginkanslian elinkeino-osasto, nuorisoasiainkeskus ja liikuntavirasto.¹⁴

2.2 Palvelujen tasa-arvosuunnitelma varhaiskasvatuksessa

¹¹ Ohje palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanosta virastoissa ja liikelaitoksissa (2014).

¹² Henkilöstöosaston haastattelu 6.6.2016.

¹³ Tasa-arvotoimikunnan puheenjohtajan haastattelu 8.6.2016.

¹⁴ Virastojen ja liikelaitosten raportointi palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanosta (2016).

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa yhtenä painopisteenä on, että *varhaiskasvatus tukee sukupuolten tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti. Kasvatuskäytännöt eivät saa perustua sukupuoliä koskeviin stereotyyppisiin käsityksiin.*¹⁵

Varhaiskasvatusviraston tasa-arvotyö

Kaupungin strategiaohjelman tasa-arvotavoitteet näkyvät varhaiskasvatusviraston strategiassa ja arvoissa. Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelma, joka laadittiin 2013–2014, päivitettiin vuonna 2015 lisäämällä siihen koulutussuunnitelma ja esittelemällä asia lautakunnalle.¹⁶

Tasa-arvotoimikunnan puheenjohtajan mukaan varhaiskasvatusvirasto on ollut aktiivinen suunnitelman toteuttamisessa.¹⁷ Tasa-arvosuunnitelma on käsitelty johtoryhmässä. Varhaiskasvatusvirastossa ymmärretään sukupuolten välinen tasa-arvo osana varhaiskasvatuksen roolia, joka tukee yhteiskunnallista tasa-arvoa ja lasten yksilöllistä kasvua. Virastossa toimii kaksi tasa-arvotyön yhdyshenkilöä.¹⁸

Tasa-arvotyö osana toimintaa

Varhaiskasvatus palveluna tukee tasa-arvoa. Päivähoidon tarjoama varhaiskasvatus universaalina palveluna on kaikille perheille ja lapsille samanarvoinen. Tästä syystä kaupungissa ei ole tehty subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamista.¹⁹

Pienten lasten äitien työllisyysaste ja lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen Suomessa on matala kansainvälisesti verraten. Esimerkiksi kotihoidon tuelle jäävät useimmiten matalasti koulutetut äidit, joiden lapset voisivat erityisesti hyötyä varhaiskasvatuksesta. Jotta nämä lapset tavoitettaisiin, on luotu uusia palveluja. Lapsille ja perheille ilmaisiin metsäkerhoihin, jotka kokoontuvat 2-3 kertaa viikossa, kokoontuu tänä vuonna noin 2000 lasta. Kerhoissa työskentelee varhaiskasvatuksen ammattihenkilöstöä, kuten lastentarhanopettajia. Kerhot houkuttelevat matalatuloisia ja maahanmuuttajaperheitä, joiden katsotaan hyötyvän tästä.²⁰

Varhaiskasvatuksessa toimenpiteet ovat sisältöä ohjaavissa asiakirjoissa kuten Helsingin varhaiskasvatussuunnitelmassa ja esiopetuksen opetussuunnitelmassa. Viraston mukaan pääpaino on ollut varhaiskasvatuksen sisältöön

¹⁵ Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016.

¹⁶ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

¹⁷ Henkilöstöosaston haastattelu 6.6.2016 ja tasa-arvotoimikunnan puheenjohtajan haastattelu 8.6.2016.

¹⁸ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

¹⁹ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

²⁰ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

liittyvissä kysymyksissä ja toiminnan kehittämisessä entistä tasa-arvoisempaan suuntaan. Tässä mielessä on kehitetty henkilöstön valmiuksia järjestää varhaiskasvatustoimintaa tasa-arvon periaatteiden mukaisesti ilman sukupuoleen liittyviä stereotyyppisiä odotuksia ja ohjausta. Lisäksi henkilöstön oman työn arviointi- ja reflektointitaitoja on kehitetty täydennyskoulutuksella. Sukupuolivaikutusten arviointia on tehty joissakin yksiköissä erilaisissa hankkeissa. Tavoitteena on ollut muun muassa molempien vanhempien mukaan ottaminen lapsen asioista puhuttaessa ja toiminnan sisältöjen suunnittelu sukupuolineutraaleista²¹ lähtökohdista.²²

Käytännön työssä esimerkiksi päiväkodeissa jokaisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa kysytään lapsen mielenkiinnon kohteita. Lomake käydään läpi yhdessä vanhempien kanssa. Tällä pyritään ottamaan huomioon lapsi yksilönä, joten sen voidaan sanoa tukevan myös tasa-arvoa.²³

Varhaiskasvatusvirasto laati esiopetuksen suunnitelman vuonna 2016. Suunnitelma sisältää toimintaa ohjaavana muun muassa perustuslain, tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain sekä viittaa Helsingin kaupungin arvoihin, joiden mukaan muun muassa sukupuolten välinen tasa-arvo on kaikkien ihmisten perusoikeus ja yhteiskunnallinen perusarvo. Suunnitelman mukaan²⁴

”Varhaiskasvatuksessa edistetään sukupuolten tasa-arvoa ja kasvatusta on sukupuolisensitiivistä.²⁵ Kasvattajat rohkaisevat lapsia kehittämään kykyjään ja tekemään valintoja ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja, ennakko-odotuksia ja rajoituksia. Kasvattajat tunnistavat lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvostavia ja sukupuolittavia piirteitä sekä korjaavat niitä hienotunteisesti. Kasvattajayhteisön tulee pohtia omia sukupuolta koskevia asenteitaan työyhteisössään sekä sitä, miten ne näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen identiteetin ja itsetunnon kasvua ja kehitystä²⁶.”

²¹ Sukupuolineutraalisuudella tarkoitetaan sukupuolen huomiotta jättämistä tai sitä, että aktiivisilla toimilla poistetaan sellaisia rakenteellisia tekijöitä, jotka ovat esteenä tyttöjen ja poikien yhtäläisille mahdollisuuksille. Lähde: Tasa-arvo opettajankouluttajan silmin, 2003.

²² Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

²³ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

²⁴ Helsingin esiopetuksen opetussuunnitelma 2016.

²⁵ Sukupuolisensitiivisyys ei tarkoita samaa kuin sukupuolineutraalius. Sukupuolisensitiivisessä työtöteessä sukupuoliin liittyvät käsitykset ja stereotypiat ovat erityistarkastelun kohteena. Sukupuolineutraali näkökulma sen sijaan häivyttää sukupuolierot. Lähde: Setlementtiliitto. Sukupuolisensitiivisyys on eri sukupuoliin kulttuurisesti ja sosiaalisesti liitettyjen oletusten, ennakkoluulojen ja käsitysten tunnistamista arkisessa toiminnassa ja puhettavissa. Sukupuolisensitiivisyys tai sukupuolietoisuus on myös sukupuolistereotyyppien tunnistamista ja niiden kriittistä arviointia sekä tietoisuutta sukupuolen moninaisuudesta. Lähde: THL

²⁶ Helsingin esiopetuksen opetussuunnitelma 2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Varhaiskasvatusvirasto laati arviointiajankohtana uutta varhaiskasvatussuunnitelmaa, johon tuli mukaan samat näkökulmat kuin esiopetuksen suunnitelmassa.²⁷

Uusi esiopetuksen suunnitelma painottaa aiempaa enemmän toiminnan arviointia ja raportointia. Esiopettaja tekee toimintasuunnitelman yhdessä päiväkodin johtajan kanssa ja suunnitelman toteutumista arvioidaan kaksi kertaa vuodessa. Ohjeessa toimintasuunnitelman laatimiseksi mainitaan arvioitavina asioina muun muassa, mitä menetelmiä käytetään siihen, jotta lasten kiinnostuksen kohteet, tarpeet ja mielipiteet otetaan huomioon sekä toiminnan että oppimisympäristön suunnittelussa ja kuinka varmistetaan yhdenvertaisuuden ja sukupuolten välisen tasa-arvon toteutuminen.²⁸

Koulutus ja hankkeet

Varhaiskasvatusvirasto on osallistunut Naisasialiitto Unionin ”sukupuolisensitiivinen varhaiskasvatus” -hankkeeseen. Hankkeeseen lähti mukaan päiväkohteja aiemman VKK-Metro -hankkeen²⁹ päiväkodeista ja siihen liittyen tehtiin myös tutkimusta. Hankkeessa videoitiin työntekijöitä ja tulkittiin heidän lähestymistapojaan (tyttö-poika, hiljaiset-äänekkäät) ja seurattiin, toimivatko he samoin jokaisen lapsen kanssa. Päiväkodeissa havaittiin, että sukupuolisidonnaisia käytänteitä on olemassa paljon.³⁰

Tulosten mukaan arjen haasteina koetaan varhaiskasvattajan tiedostamattomat odotukset lapsia kohtaan, oman toiminnan tarkkailu sekä päiväkodin kiire. Yhteiskunnan ja päiväkodin ulkopuolelta tulleet asenteet ja odotukset eri sukupuoliä kohtaan vaikuttavat myös lasten mielipiteisiin. Tutkimuksen mukaan varhaiskasvattajat kokivat tällaisten asenteiden murtamisen haasteellisena, mutta myös hedelmällisinä keskusteluina. Hankkeen tuloksena Naisasialiitto Unioni laati työkirjan ja linkkejä aineistoihin, jotka on liitetty varhaiskasvatusviraston Snadi-sivuille.³¹

Tasa-arvotyötä tuetaan varhaiskasvatushenkilöstön koulutusten avulla. Koulutukset eivät käsittele vain tasa-arvoasioita, vaan se sisältyy muihin koulutuksiin osana sensitiivistä varhaiskasvatusta. Keskeisiä koulutuksia ovat uudet esiopetuksen ja tulevan varhaiskasvatussuunnitelman koulutukset. Esimerkiksi syksyllä 2016 koulutuksen on käynyt jo noin 1000 esiopetuksen työntekijää (noin 5800 henkilöstä). Koulutukset uudesta varhaiskasvatussuunnitelmasta käynnistyvät keväällä 2017. Perhepäivähoito ja leikkipuistot kuuluvat myös

²⁷ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

²⁸ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

²⁹ VKK-Metro on Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan yhteinen kehittämis- ja koulutusyhteistyöverkosto.

³⁰ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

³¹ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

varhaiskasvatukseen, joten varhaiskasvatussuunnitelmakoulutus tulee koskemaan myös heitä.³²

Varhaiskasvatusvirastossa on pohdittu, lisättäisiinkö päiväkotien asiakastytyväisyysskyselyihin tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä, mutta tätä ei ole ainakaan vielä tehty. Tasa-arvoajatuksen katsotaan sisältyvän kyselyssä lapsen ja vanhemman osallisuuteen ja vaikutusmahdollisuuksiin. Esimerkiksi leikkipuisto toiminnassa on tehty paljon kyselyjä asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksista leikkipuistotoimintaan. Leikkipuistotoimintaan on tehty myös oma varhaiskasvatussuunnitelma.³³

Sukupuolivaikutusten arviointia (suvaus) on sovellettu lähinnä rekrytointeihin. Lisäksi erilaisissa hankkeissa on arvioitu joissain yksiköissä toteutuneen varhaiskasvatuksen tasa-arvoisuutta³⁴

Hankinnat ja avustukset

Tiloja ja oppimisympäristöjä on rakennettu pedagogisesta näkökulmasta kokonaisvaltaisesti. Varhaiskasvatukseen hankittavia tavaroita ja välineitä voidaan pitää sukupuolineutraaleina. Tavoite on saada lapsia kiinnostavia asioita ja neutraaleja oppimisympäristöjä, vaikka kunkin päiväkodin esineistöön ja sisustukseen vaikuttaa myös henkilökunta valinnoillaan. Sukupuolten tasa-arvo on otettu huomioon hankinnoissa siten, että varhaiskasvatukseen hankittavat kirjat on pyritty valitsemaan siten, että päiväkodit käyttäisivät ns. sukupuolineutraaleja kirjoja, jotka sopivat myös eri kieli- ja kulttuuritaustaisille.³⁵

Varhaiskasvatuslautakunta myöntää avustuksia pääasiassa lasten päiväi-kaan järjestettyyn kerhotoimintaan ja varhaiskasvatuspalveluja täydentävään hoitoaputoimintaan. Avustusten määrä on hyvin vähäinen. Vuoden 2017 budjetissa summa on 84 000 euroa.³⁶

Haasteet ja kehittämistarpeet

Sukupuolten tasa-arvon suunnittelutyön voidaan varhaiskasvatustyössä siis sanoa olevan osa kaikkea tavanomaista toiminnan suunnittelua, palvelujen laatutyötä ja vaikuttavuuden edistämistä. Käytännössä tasa-arvotyön taso päiväkodeissa vaihtelee.³⁷

³² Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

³³ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

³⁴ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

³⁵ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

³⁶ Helsingin kaupungin talousarvio 2017.

³⁷ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Varhaiskasvatus on jatkuvaa toimintaa, ei yksi projekti. Tämän vuoksi ei voida sanoa, onko suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi toteutunut. Työtä on tehty paljon, mutta sitä on edelleen. Keskeinen haaste varhaiskasvatusvirastossa on se, että palvelu on erittäin vahvasti naisvaltaista. Miestyöntekijöitä on vain noin 2 prosenttia. Tämä johtaa siihen, että toisen sukupuolen näkökulma jää pois myös toiminnan suunnittelussa. Stereotyyppiset ajattelutavat muuttuvat hitaasti.³⁸

Ainakin johdon tasolla sukupuoleen liittyvät stereotyyppioita on yritetty haastaa. Näin tehdään myös yksittäisissä päiväkodeissa, mutta haastaminen on joskus tarkoittanut sitä, että käännetään vain asiat päinvastoin, ei keskustella tai nähdä asioita pelkästään sukupuolten tasa-arvokysymyksinä vaan miten kasvattajat näkevät jokaisen lapsen yksilönä, lasten tulee saada itse rauhassa kasvaa ja löytää itsensä. Yleensä jos päiväkotia osallistuu johonkin kehittämissuunnitelmaan, sen kautta saadaan näkyviin vanhoja toimintakäytänteitä, kun voidaan keskittyä arvioimaan omaa toimintaa. Tällöin myös sukupuoleen liittyviä ajattelutapoja voidaan saada esille.³⁹

Yhteenveto varhaiskasvatusvirastosta

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa *varhaiskasvatuksen tulisi tukea sukupuolten tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti ja kasvatuskäytännöt eivät saa perustua sukupuoliin koskeviin stereotyyppisiin käsityksiin*. Varhaiskasvatusvirasto on ollut aktiivinen suunnitelman toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelma laadittiin 2013–2014 ja päivitettiin vuonna 2015. Varsinaiset toimenpiteet ovat sisältöä ohjaavissa asiakirjoissa kuten esiopetuksen opetussuunnitelmassa ja varhaiskasvatussuunnitelmassa, jota päivitetään paraikaa. Sukupuolivaikutusten arviointia on sovellettu lähinnä rekrytoinnissa. Stereotyyppioita on pyritty haastamaan muun muassa toteuttamalla erilaisia koulutuksia ja kehittämishankkeita, joissa henkilöstö pääsee tarkastelemaan kriittisesti omia ajattelu- ja toimintakäytänteitään. Kehittämishankkeisiin osallistuneissa päiväkodeissa tasa-arvotyössä on edistytty, mutta varhaiskasvatuksen haasteena on alan naisvaltaisuus. Vain 2 prosenttia työntekijöistä on miehiä, jolloin toisen sukupuolen näkökulma on varhaiskasvatuksessa vähäinen. Sukupuolisidonnaisia käytänteitä on yhä paljon olemassa.

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 tasa-arvoa edistävänä painopisteenä on kirjattu, että *Sukupuolivaikutukset on selvitettävä hankinnan valmistelussa*. Varhaiskasvatusvirastossa tasa-arvonäkökulma on otettu huomioon hankinnoissa. Sekä tiloja että materiaaleja suunnitellaan pedagogisesta näkökulmasta kokonaisvaltaisesti, joka tarkoittaa muun muassa sitä, että hankitaan sukupuolineutraaleja

³⁸ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

³⁹ Varhaiskasvatusviraston haastattelu 6.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

kirjoja. Avustuksia annetaan lähinnä iltapäiväkerhoille ja niiden määrä on erittäin vähäinen, niissä ei ole nähty tarvetta sukupuoleen liittyvään tarkasteluun.

2.3 Palvelujen tasa-arvosuunnitelma opetustoimessa ja koulutus- ja nuorisotakuussa

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 yhtenä tavoitteena on, että *kaupungin nuorille tarjotun koulutuksen ja työelämään sijoittumisen sekä nuorisotakuun piiriin kuuluvat palvelut ja hankkeet tukevat sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti.*⁴⁰

Opetusvirastossa ja kaupunginkanslian elinkeino-osastolla virastokohtaiset tasa-arvosuunnitelman toimenpiteet on kirjattu erilliseen kuvaukseen toimenpiteistä. Tasa-arvosuunnitelman virastokohtaista toimeenpanoa on käsitelty opetusviraston johtoryhmässä ja vuonna 2015 myös lautakunnassa.⁴¹

Opetusvirasto

Opetusviraston tasa-arvotyö

Tasa-arvo liittyy laajasti koko opetustoimeen. Tasa-arvoasioita on alettu kehittää varsin aktiivisesti varsinkin viime vuosina. Opetusvirastolla ei ole virastotason tasa-arvosuunnitelmaa, mutta ylätasolla tasa-arvo heijastuu viraston toimintaan kaupungin strategiaohjelman kautta. Virastossa on koottu ja seurataan aktiivisesti palvelujen tasa-arvosuunnitelmaan liittyviä toimenpiteitä. Opetusvirastossa on kaksi tasa-arvon yhdyshenkilöä palvelujen tiimoilta, jotka ovat olleet yhteistyössä kaupunginkanslian tasa-arvoyhdyshenkilön kanssa. Toinen heistä on ollut kertomassa opetusviraston johtoryhmässä tasa-arvotyön etenemisestä. Lisäksi koulutuslinjoilla on 1-2 muuta tasa-arvoyhdyshenkilöä. Lautakunnassa ei varsinaisesti ole käsitelty suunnitelmaa, mutta on järjestetty lautakunnan jäsenten ja tasa-arvotoimikunnan yhteistaapaaminen vuonna 2014. Viraston johdon nähdään olevan sitoutunut asiaan. Tasa-arvotoimikunnan kanssa ei ole suoria yhteyksiä. Opetusvirastossa nähdään, että tasa-arvotoimikunta tulkitsee tasa-arvoa vain sukupuolen näkökulmasta. Opetusvirastossa tasa-arvokäsite nähdään mieluummin laajempaan yhdessä yhdenvertaisuuden käsitteen kanssa. Opetusvirasto on myös hyödynnyt tasa-arvotyössään tasa-arvotyöhön erikoistunutta konsulttia.⁴²

Opetusvirasto mainitsee palvelujen tasa-arvosuunnitelman toteuttamistoimenpiteinä muun muassa seuraavat:

⁴⁰ Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016.

⁴¹ Virastojen ja liikelaitosten raportointi palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanosta (2016).

⁴² Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

- Opetussuunnitelmien yleiseen osaan sisällytetty uuden tasa-arvolain mukaiset muutokset.
- Perusopetuksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laadinta ja toisen asteen oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmien päivitys ja yhdenvertaisuussuunnitelmien laadinta.
- Opinto-ohjaajien täydennyskoulutus ja työelämään tutustuminen.
- Valinnaisaineena osassa kouluja sukupuolisensitiivisiä tyttö- ja poikaryhmiä.
- Muun muassa moninaisuuden koulu ja Helsinki-seminaari vuonna 2015.
- Helmi-tiedote lakimuutoksista ja siihen liittyvä perehdytys.
- Opetusviraston johtoryhmän perehdyttäminen sukupuolten tasa-arvon edistämiseen kaupungin palveluissa.⁴³

Kaupunginkanslian tasa-arvoyhdyshenkilö on tiedottanut ja ollut aktiivisesti yhteydessä virastoon. Opetusvirastosta on myös voitu aktiivisesti osallistua yhdyshenkilöpalavereihin ja koulutuksiin. Tasa-arvotyötä on ohjattu muun muassa tiedottamalla intranetissa tasa-arvolain 2015 muutoksista. Viraston tasa-arvo ja yhdenvertaisuus intranet -sivuilla on linkki muun muassa kanslian tasa-arvosivuille ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutetun sivuille. Lisäksi tasa-arvoyhdyshenkilöt tukevat koulujen ja oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä.⁴⁴

Tasa-arvotyö osana toimintaa

Tasa-arvolaki muuttui vuoden 2015 alusta. Lakiuudistuksen 5 §:n mukaan viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen ja että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen. Lain 5 a §:n mukaan koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että vuosittain laaditaan oppilaitoskohtaisesti tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilöstön ja oppilaiden tai opiskelijoiden kanssa. Suunnitelma voidaan sisällyttää osaksi opetussuunnitelmaa tai muuta oppilaitoksen suunnitelmaa. Tasa-arvosuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- 1) Selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta.
- 2) Tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi.
- 3) Arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteuttamisesta ja tuloksista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää oppilas- tai opiskelijavalintoihin, opetuksen järjestämiseen, oppimiseroihin ja opintosuoritusten arviointiin sekä seksuaali-

⁴³ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁴⁴ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

sen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen. Vuosittaisen tarkastelun sijasta suunnitelma voidaan laatia enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.⁴⁵

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että oppilaitokset laativat vuosittain tai kolmen vuoden välein tasa-arvosuunnitelman. Velvoite koskee myös peruskouluja, joiden tulee laatia tasa-arvosuunnitelma vuoden 2017 alkuun mennessä. Suunnitelman tarkoitus on varmistaa järjestelmällinen tasa-arvotyö kunkin oppilaitoksen omista lähtökohdista käsin.⁴⁶ Samana vuonna tuli voimaan yhdenvertaisuuslaki, joka edellyttää suunnitelmaa yhdenvertaisuuden toteuttamisesta⁴⁷.

Opetustoimessa keskityttiin syksyllä 2016 koulu- ja oppilaitoskohtaisten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien valmisteluprosessiin ja sen tukemiseen. Kukin koulu ja oppilaitos laativat omat kolmevuotiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmansa. Suunnitelma oli laadittava 107:ssä kaupungin perusopetusta antavassa koulussa, tasa-arvolain uudistuksen 2015 mukaisesti. Lukioissa työ on jo edennyt hyvin, samaten ammatillisessa oppilaitoksessa. Näissä oppilaitoksissa on jo ollut olemassa aiempien ohjeiden mukaisia suunnitelmia. Opetusvirasto on perustanut ohjausryhmän tukemaan koulujen ja oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmien tekemistä. Lisäksi koulutuslinjoilla on omia työryhmiä, joissa on koulujen ja oppilaitosten edustajia mukana. Nämä työryhmät tukevat suunnitelmien konkreettista valmistelua. Nuoriso- ja aikuiskoulutuslinjan työryhmässä on kuultu opiskelijoita, tehty esikysely ja sille pyydetty kommentteja.⁴⁸

Koulut ja oppilaitokset toteuttivat tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvän koulu- ja oppilaitoskohtaisen kyselyn syksyllä 2016. Joskus aiemmin lukiot ovat jo tehneet vastaavia kyselyitä, mutta ne ovat keskittyneet lähinnä sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Kyselyssä kysytään tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta (vammainen, seksuaalisuus yms.). 1-4 vuosiluokilla asiaa selvitetään keskustelemalla oppilaiden kanssa opettajan johdolla. Itsenäisesti vastattava kysely koskee 5-10 -luokkia, lukiolaisia ja Stadin ammattiopiston opiskelijoita sekä myös aikuisopiskelijoita näissä. Tarkoitus on toteuttaa vastaava kysely noin kerran kolmessa vuodessa. Kyselyssä on huomioitu se, että vastaaja ei halua sanoa tai määrittää omaa sukupuolta. Kyselyn pohjalta oppilaitoksissa järjestettiin henkilöstölle ryhmäkeskusteluja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioista. Opiskelijakysely ja henkilöstön ryhmäkeskustelut toimivat pohjana oppilaitoskohtaisille tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmille.⁴⁹

⁴⁵ Tasa-arvolaki 986/609.

⁴⁶ Tasa-arvolaki 1986/609, 5 § ja 5a §.

⁴⁷ Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.

⁴⁸ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁴⁹ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Tasa-arvotyössä on havaittu, että pelkkä suunnitelma ei ole tärkeä, vaan olennaista on sen toimeenpano ja seuranta. Tähän kannustaa uudistettu tasa-arvolaki (1986/609, 5-5a §). Koulujen ja oppilaitosten suunnitelmiin tulee kirjata jatkossa myös omaa seurantaa tulosten ja toimenpiteiden osalta. Kehittämiskohteet kirjataan ylös, mietitään toimenpiteet ja seurataan toimenpiteiden etenemistä. Tärkeää on myös oppilaiden ja opiskelijoiden osallistaminen ko. työssä. Jokaiselle oppilaitokselle on tarkoitus nimetä tasa-arvoasioista vastaava tiimi/henkilö. Perusopetuksen puolella koulun rehtori vastaa asiasta. Opetusviraston mukaan tilastotietoa on saatavilla riittävästi ja todettiin, että sitä voitaisiin käyttää paremmin hyödyksi.⁵⁰

Uudessa perusopetuksen opetussuunnitelmassa käsityö on kaikille yhteistä, eli kaikilla on yhtä paljon "tekstiilityötä" ja "teknistä työtä". Liikunnan osalta tilat voivat vaikuttaa siihen, onko yhteisiä liikuntatunteja mahdollista järjestää. Kuitenkin otetaan huomioon myös se, että kulttuuritausta voi vaikuttaa siihen, ettei kaikessa voida järjestää yhteisiä tunteja. Tilanne hieman vaihtelee kouluittain.⁵¹

Opinto-ohjaajat ja opettajat sekä muu henkilöstö tekevät tasa-arvotyötä käytännössä. Tasa-arvotyö on pitkälti asennetyötä, jossa opinto-ohjaajilla on erityinen tehtävä. Perusopetuksen puolella on tällä hetkellä 52 vakituista ja määräaikaista opinto-ohjaajaa (opo), lukioiden puolella on 41 opoa. Opinto-ohjaajien työn eettisiin linjoihin kuuluu ottaa huomioon nuori yksilönä, käytännössä muun muassa kannustaa tyttöjä ja poikia tutustumaan kaikkiin opintolinjoihin. Nuoriso- ja aikuiskoulutuslinja tekee perusopetuksen kanssa yhteistyötä asian tiimoilta. Opinto-ohjaajille on järjestetty muun muassa sukupuolensensitiivistä koulutusta. Nivelvaiheessa opinto-ohjaajat auttavat koulusta toiseen siirryttäessä. Stadin ammattiopiston alaisuudessa näitä nivelvaiheen opinto-ohjaajia on vuosittain työskennellyt 3-4.⁵²

Koulutus ja hankkeet

Kaikki käy koulua -hanke on tarkoitettu syrjäytymisvaarassa oleville tytöille ja pojille. Koulun rehtori käynnistää tyttö- tai poikaryhmän koulussa, kun siihen nähdään tarvetta. Ryhmissä on yleensä 10–12 nuorta ja ne kokoontuvat keran viikossa aamuisin, ja ne kestävät kaksi vuotta. Ryhmät ovat osa koulupäivää. Ryhmiä ohjaavat opettaja, nuoriso-ohjaaja ja joskus mukana on sosiaaliohjaaja tai kuraattori. Hankkeessa ovat mukana opetusvirasto, sosiaali- ja terveystieteiden keskus sekä nuorisoasiainkeskus. Kysymys on yhteistyömuodosta, jolla autetaan nuorta tunnistamaan koulunkäynnin ja elämän pulmakohdat sekä

⁵⁰ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁵¹ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁵² Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

etsitään yhdessä vaihtoehtoja parempaan. Ryhmiä on ollut vuodesta 2010 alkaen eri puolilla kaupunkia.⁵³

Stadin aikuisopisto järjestää kotona lapsia hoitavien vanhempien suomen kielen kotouttavaa koulutusta. Kotona lapsiaan hoitavien vanhempien ja heidän lastensa kotouttamistoiminta kohdentuu erityisen haavoittuvassa asemassa oleviin pienten lasten vanhempiin, jotka ovat vaarassa jäädä vaille kielikoulutusta ja kotouttamistoimenpiteitä. Opetuksen aikana toteutettavan lastenhoidon järjestää Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto. Lasten toiminta on tavoitteellista matalan kynnyksen palvelua, joka tähtää lasten ryhmätöiminnan valmiuksien vahvistamiseen myöhemmin päivähoitoon siirtymistä varten. Kielen oppiminen ja omaa elämänhallintaa tukevan tiedon saanti on kotoutumisen ja myöhemmän kouluttautumisen sekä työelämäsuunnitelmien rakentumisen vuoksi tärkeää iältään nuorille vanhemmille, joilla ei juuri ole kodin ulkopuolisia kontakteja. Kursseilla toteutuu sekä terveyttä ja hyvinvointia tukeva palveluohjaus että kielen jatko-opintoihin ohjaaminen. Ne kieltä hallitsevat vanhemmat, joilla itsellään on koulutuksellisia ja työelämään liittyviä tavoitteita, ovat myös vanhempina vahvempia kasvattajia. Toiminnan sijoittuminen keskeisiin alueellisiin tapaamispaikkoihin, kuten leikkipuistoihin, kiinnittää maahanmuuttajia paikallisiin verkostoihin.⁵⁴

Perusopetuksen puolella on muun muassa kehitetty lukupiiritoimintaa ja kirjallisuuden opetusta, erityistä huomiota on kiinnitetty sopivan ja kiinnostavan lukemisen löytymiseen myös pojille. Kohdennettua toimintaa on muun muassa maahanmuuttajataustaisille äideille esim. Pelimannin, Keinutien, Mellunmäen ja Puotilan ala-asteiden kouluilla sekä Pasilan peruskoululla. Kyseessä on matalan kynnyksen toiminta, jossa koulua ja sen toimintaa tehdään tutumaksi näille vanhemmille. Myllypuron ja Vesalan yläasteen kouluissa on tehty valmistavien luokkien oppilaiden ja huoltajien yhteisiä retkiä eri helsinkiläisiin oppilaitoksiin ja suomalaiseen koulutusjärjestelmään.⁵⁵

Opinto-ohjaajilla on ollut 13.5.2016 pääkaupunkiseudun seminaaripäivä, jossa on käsitelty muun muassa nuorten yhdenvertaisia mahdollisuuksia hakeutua jatko-opintoihin, ja miten nuoria kannustetaan tutustumaan oppiaineisiin, jotka on aiemmin ajateltu vastakkaisen sukupuolen pääasiallisen kiinnostuksen kohteeksi. Vuonna 2016 on järjestetty alueelliset vanhempainillat helsinkiläisten peruskoulujen 9. vuosiluokan vieraskielisille huoltajille. Osallistumisen esteitä on vähennetty muun muassa järjestämällä tulkkauksia ja lastenhoitoa.⁵⁶

Perusopetuksessa on järjestetty muun muassa Moninaisuuden koulu ja Helsinki -seminaari keväällä 2015, joka oli yhteinen tilaisuus opettajille. Lukio-

⁵³ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁵⁴ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁵⁵ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁵⁶ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

puolella koulutusta on järjestetty jo vuonna 2014. Perusopetuslinjalla on lisäksi ollut koulutustilaisuus koulukiusaamisesta ja seksuaalisesta häirinnästä elokuussa 2016. Vuoden 2016 lopulla oli pääkaupunkiseudun yhteinen koulutustilaisuus, jossa oli mukana myös kansainvälisiä luennoitsijoita.⁵⁷

Lisäksi jos järjestöillä on koulutuksia, niistä pyritään informoimaan, jotta niihin osallistuttaisiin. Ongelmallista tasa-arvoyhteyshenkilöiden mielestä on ollut, että tasa-arvon ja erityisesti yhdenvertaisuuden teemat ovat tällä hetkellä niin suosittuja, että aina yleisiin tasa-arvoseminaareihin ei mahdu mukaan. Koulutuksiin osallistuneet opettajat jakavat koulutuksissa saatua tietoa muille opettajille, koska kaikki opettajat eivät voi osallistua samalla kertaa koulutuksiin. Lisäksi tasa-arvotyötä tukevat linjojen omat tasa-arvon koulutushankkeet, kuten teknologia ja robotiikka kasvatuksessa, jossa on kiinnitetty huomiota erityisesti tyttöjen kiinnostukseen asiaan liittyen. Tasa-arvotema on käsitelty peruskoulujen, lukioiden ja ammatillisen koulutuksen rehtorikokouksissa.⁵⁸

Sukupuolivaikutusten arviointi

Sukupuolivaikutusten arvioinnin (suvaus) osalta opetusviraston yhteyshenkilöt ovat olleet mukana lähinnä kaupunginkanslian yhdyshenkilön järjestämien suvausten tekemisessä (esim. Harakan luontokoulu) kuin omien hankkeiden osalta. Asia ei tällä hetkellä vaikuta haastateltujen mukaan kovin relevantilta, sillä opetusvirasto toteuttaa tarvittaessa esimerkiksi terveys- ja hyvinvointivaikutusten arviointia laajemmin.⁵⁹

Hankinnat ja avustukset

Oppimateriaalihankinnoissa on pyritty ottamaan huomioon tasa-arvo. Ongelma on toisaalta se, että markkinoilla on varsin vaihtelevaa materiaalia. Opetuksen digitalisoituminen voi olla myös ongelma tasa-arvonäkökulmasta, sillä oppilaiden ja opiskelijoiden on helppo etsiä tietoa itsenäisesti netistä. Tulevien koulu- ja oppilaitoskohtaisten suunnitelmien tarkoitus on, että oppimateriaalihankinnoissa tiedostetaan tasa-arvo ja yhdenvertaisuus.

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuusasiat on nykyään huomioitu hyvin oppikirjoissa ja kehitystä on tapahtunut vuosien mittaan positiiviseen suuntaan. Ammatillisella puolella opettajat tekevät materiaalit itse, jolloin vastuu jää pitkälti opettajalle. Aikuisille maahanmuuttajille suunnatusta valmiista suomenkielen materiaalista on esitetty kritiikkiä sen suhteen, että ne ovat lapsellisia, eivät aikuisille suunnattuja.⁶⁰

⁵⁷ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁵⁸ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁵⁹ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁶⁰ Kysely opetusvirasto 16.11.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Opetuslautakunta myöntää perusopetuslain (8a luvun) mukaiseen koululaisten iltapäivätoimintaan toiminta-avustuksia. Opetuslautakunnan avustuksiin on vuonna 2017 talousarviossa varattu 7,7 miljoonaa euroa.⁶¹ Iltapäivätoimintaan voivat hakea Helsingissä koulua käyvät peruskoulujen 1. ja 2. vuosiluokat oppilaat sekä 3.-9. vuosiluokkien osalta erityisen tuen päätöksen saaneet oppilaat. Opetusvirasto koordinoi perusopetuksen iltapäivätoimintaa kaupungissa.⁶² Avustuksia myönnetään iltapäivätoiminnan palveluntuottajille (rekisteröityneet yhteisöt ja säätiöt sekä seurakunnat ja muut palveluntuottajat). Avustuksia myönnettäessä ei oteta erityisesti huomioon sukupuolinäkökulmaa.

Haasteet ja kehittämistarpeet

Opetusviraston mukaan kaupungin palvelujen tasa-arvoasioissa on menty viime vuosina todella paljon eteenpäin. Myös resurssit tasa-arvoasioiden hoitamiseen ovat parantuneet huomattavasti. Opetustoimessa suurin muutos on ollut perusopetuksessa, jossa muutos näkyy konkreettisina uudistuksina muun muassa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien muodossa. Opetusvirastossa nähdään, että tasa-arvo tulisi nähdä yhdenvertaisuuden käsitteen rinnalla.⁶³

Yhteiskunnallinen haaste on se, että opinnot ja työmarkkinat jakautuvat vielä erittäin pitkälti sukupuolen mukaan. Tyttöjen ja poikien suuntautumisessa opintoihin (tekninen, hoito-ala) on edelleen haasteita.⁶⁴

Mikäli tasa-arvon puutteeseen liittyviä asioita tulee ilmi, niihin on tarkoitus puuttua. Yksi esimerkki on julkisuudessa (Helsingin Sanomat) vuonna 2015 ollut maahanmuuttajataustaisten tyttöjen haastattelu, jossa tytöt kertoivat, että heitä oli ohjattu kouluttautumaan lähihoitajaksi. Artikkelissa ei ollut tiedossa, mitä koulua tämä koski, kyseessä on voinut olla myös muu kuin kaupungin oma koulu. Jos tasa-arvovaltuutetulta tulee palautetta, pyritään selvittämään asia ja puuttumaan siihen sekä tiedottamaan ja korjaamaan tilanne. Yksi esimerkki oli koulutuslinjan oma havainto, jonka mukaan opiskelijakunnan puheenjohtajista suurin osa oli miehiä ja sihteereistä naisia. Tällöin ohjeistettiin oppilaskuntia tiedottamaan puheenjohtajan ja sihteerin tehtävien sisällöstä, jotta tehtäviin voisi hakeutua ja valita molempia sukupuolia tasapuolisesti.⁶⁵

Stereotypiat pyritään haastamaan opinto-ohjauksella sekä viestinnällä. Nykyisten hakijaoppaiden ja esitteiden kuvituksissa asia on pyritty huomioimaan esimerkiksi siten, että tytöt voivat olla teknisen puolen kuvissa jne. Näihin asioihin on yritetty kiinnittää todella paljon huomiota ja korjata, jos on huomattu

⁶¹ Helsingin kaupungin talousarvio 2017.

⁶² http://www.hel.fi/static/liitteet/kanslia/avustuskuulutus_02122015.pdf

⁶³ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁶⁴ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁶⁵ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

aineiston vahvistavan stereotypioita. Tällä hetkellä yhdenvertaisuusteema on tiedostettu hyvin muun muassa markkinoinnissa.⁶⁶

Keskeinen opetusviraston haaste on se, että oppilaitokset eivät ole pelkäämään omassa hallinnassa (yksityiset koulut ja oppilaitokset). Esimerkiksi koulutustakuun osalta Helsingin tilanne on lähtökohtaisesti hyvin erilainen kuin muilla kunnilla, koska Helsingissä on lähes 50 toisen asteen koulutuksen järjestäjää. Koska koulutustakuun mukaisia koulutuksen järjestäjiä on myös muita kuin kaupungin omat koulut, tasa-arvoon liittyvää strategiaa on käytännössä mahdotonta toteuttaa koko laajuudessaan.⁶⁷

Lisäksi haasteena on usein lasten ja nuorten perheiden asema ja aivan erityisesti kaveripiiri, jolla on hyvin suuri vaikutus nuoren valintoihin. Oman haasteensa tuo työssäoppimisjaksot, joita voi ammatillisissa oppilaitoksissa olla jopa 50 prosenttia opiskeluajasta. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusajattelu tulisi saada leviämään myös työssäoppimispaikoille. Vastaan tulevat myös eri kulttuureista tulevien nuorten arvopohja – eli mikä on hyväksyttyä tytöille ja pojille.⁶⁸

Yhteenveto opetusvirastosta

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 tasa-arvoa edistäväksi painopisteeksi on kirjattu, että *Kaupungin nuorille tarjoaman koulutuksen ja työelämään sijoittumisen sekä nuorisotakuun piiriin kuuluvat palvelut ja hankkeet tukevat sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti.*

Tasa-arvosuunnitelman painopistettä on toteutettu lisäämällä opetussuunnitelmien yleiseen osaan uuden tasa-arvolain mukaiset muutokset. Perusopetuksessa on laadittu tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Toisella asteella on päivitetty oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmat ja laadittu yhdenvertaisuussuunnitelmat. Opetusvirastoon on perustettu ohjausryhmä, joka tukee tarvittaessa koulujen ja oppilaitosten tasa-arvosuunnitelmien tekemistä. Tilastotietoa yleisesti tasa-arvoasioista on hyvin saatavilla, mutta vaikuttaa siltä, että sitä ei hyödynnetä riittävästi.

Opinto-ohjaajien täydennyskoulutusta sekä työelämään tutustumista on lisätty. Opinto-ohjaajia on koulutettu kannustamaan nuoria tutustumaan oppiaineisiin, jotka on perinteisesti ajateltu vastakkaisen sukupuolen pääasiallisen kiinnostuksen kohteeksi, sillä tyttöjen ja poikien suuntautumisessa opintoihin on edelleen haasteita. Opetusvirastossa on käynnistetty monia hankkeita tukemaan tasa-arvon edistymistä. Koulutuksellisia tasa-arvohankkeita, kuten tek-

⁶⁶ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁶⁷ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

⁶⁸ Opetusviraston haastattelu 7.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

nologia ja robotiikka kasvatuksessa, on järjestetty erityisesti lisäämään tyttöjen kiinnostusta asiaan liittyen. Perusopetuksen puolella on kehitetty lukupiiri-toimintaa ja kirjallisuuden opetusta, ottaen huomioon sopivan ja kiinnostavan lukemisen löytymiseen myös pojille.

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 tasa-arvoa edistävänä painopisteeksi on kirjattu, että *Sukupuolivaikutukset on selvitettävä hankinnan valmistelussa*. Opetusvirastossa on kiinnitetty hankintojen yhteydessä huomiota oppikirjojen sisältöön tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta. Oppimateriaalihankinnat tehdään siten, että hankinnoissa huomioidaan tasa-arvo. Koulu- ja oppilaitoskohtaisissa tasa-arvosuunnitelmissa tavoitteena on, että materiaalihankinnoissa tiedostetaan asiat, joiden osalta tarvitaan toimenpiteitä. Opetusvirasto jakaa avustuksia koululaisten iltapäivätoimintaan ja toiminta kohdistuu yhtä lailla tyttöihin ja poikiin.

Kaupunginkanslian elinkeino-osasto/Respa ja Ohjaamo

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 yhtenä tavoitteena on, että *kaupungin nuorille tarjoaman koulutuksen ja työelämään sijoittumisen sekä nuorisotakuun piiriin kuuluvat palvelut ja hankkeet tukevat sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti*.⁶⁹

Respan ja Ohjaamon tasa-arvotyö

Respa on Helsingin kaupungin hanke nuorten yhteiskuntatakuun toteuttamiseksi ja se tarjoaa uravalmennusta alle 30-vuotiaille työttömille helsinkiläisille. Respa on perustettu vuonna 2013. Se ottaa vastaan TE-hallinnosta asian- tuntijan läheteellä nuoria, noin 100–150 kuukaudessa, joita tavataan keskimäärin 4 kertaa uravalmennuksen aikana. Respassa on toiminnan alkaessa ollut 20 uravalmentajaa. Tällä hetkellä Respan toimintaa ollaan lopettamassa ja uravalmentajia on 10. Tulevaisuudessa Ohjaamo pyrkii korvaamaan Respan toiminnan. Ohjaamo kokoaa nuorille kohdennetut koulutus-, työllistymis- ja kuntoutuspalvelut. Ohjaamossa ei tosin pystytä tukemaan koulutusta ja työnhakua yhtä tiiviisti ja pitkäjänteisesti kuin Respassa. Respaan on tullut TE-toimistosta pääosin nuoria, jotka eivät itse vielä tiedä mihin koulutukseen ja työhön he voisivat suuntautua. Ohjaamo on matalan kynnyksen neuvontapiste, jonne 15–29 vuotias nuori tulee itse. Ohjaamoon ei tarvita läheteitä. Palvelupisteen idea on koordinoita nuorten tarvitsemia palveluja yhdessä paikassa sekä hyvä saavutettavuus. Ohjaamossa kartoitetaan mitä palveluita nuori tarvitsee ja ohjataan oikean palvelun piiriin.⁷⁰

⁶⁹ Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016.

⁷⁰ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Kaupunginkanslian keväällä 2016 toteuttaman kyselyn mukaan kaupunginkanslian elinkeino-osastolla toimenpiteet tasa-arvosuunnitelman toimeenpanemiseksi on kirjattu erilliseen kuvaukseen. Kaupunginkanslian elinkeino-osastolla on toteutettu ESR -hankerahoituksen avulla palvelujen tasa-arvosuunnitelman tavoitetta 2. Tässä yhteydessä on tehty yhteistyötä myös Vantaan Petra-projektin kanssa. Myös Respassa on toteutettu nuorisotakuun tasa-arvotavoitetta, esimerkiksi kouluttamalla henkilökuntaa tarkastelemaan nuorille annettavia palveluita tasa-arvon näkökulmasta. Koulutus toteutettiin vuonna 2015 kaikille nuorten työllistämispalveluissa työskenteleville.⁷¹ Vuoden 2016 alussa laadittiin kehittämissuunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi. Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen huomioiminen on ohjaustyössä yhtenä kehittämiskohteena. Elinkeino-osastolla on tasa-arvotyön yhdyshenkilö, joka oli aluksi Respasta, nyt Ohjaamosta.⁷²

Respan ja Ohjaamon tasa-arvotyötä ohjaa kaupunginkanslian oma yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma. Kaupungin henkilöstöosasto on ollut tukena ja antanut neuvoja, jotta asioita voidaan viedä oikeaan suuntaan.⁷³

Respassa työskennellään elinkeino-osaston maahanmuutto- ja työllisyyspalvelut -yksikössä. Respasta ja Ohjaamosta ei ole oltu yhteydessä osaston johtoon, joten ei ole tiedossa millä tasolla ja missä määrin johto on sitoutunut palvelujen tasa-arvosuunnitelmaan. Elinkeino-osaston laajennetussa johtoryhmässä on käsitelty lähinnä tasa-arvoyhdyshenkilön nimeäminen.⁷⁴

Tasa-arvotyö osana toimintaa

Respan toiminnan alusta alkaen käytössä on ollut asiakastietojärjestelmä ja toiminnan mittarit, myös sukupuolen ja koulutustaustan mukaan. Toimintaa on voitu kehittää mittareista saadun tiedon mukaan. Esimerkiksi toiminnan alussa ei vielä ollut asiakkaina maahanmuuttajia, joten oli tarpeen vaikuttaa siihen, että em. ryhmä saatiin uravalmennukseen mukaan. Hankkeen alussa ei kiinnitetty paljota huomiota sukupuoleen. Kaupungin palveluihin liittyvä työ sukupuolten tasa-arvon osalta käynnistyikin toden teolla vasta noin puolitoista vuotta sitten. Tähän on saatu paljon tukea tasa-arvotyötä varten kaupungin henkilöstöosaston tasa-arvoyhdyshenkilöiltä. Respa on ollut aktiivinen sukupuolten tasa-arvoon liittyvissä asioissa palveluiden osalta.⁷⁵

Sekä Respassa että Ohjaamossa asiakkaina on ollut sekä miehiä että naisia yhtä paljon. Molemmissa palveluissa uravalmennajina on sekä miehiä että

⁷¹ Henkilöstöosaston haastattelu 6.6.2016 ja tasa-arvotoimikunnan puheenjohtajan haastattelu 8.6.2016.

⁷² Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

⁷³ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

⁷⁴ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

⁷⁵ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

naisia. Rekrytoinneissa on pyritty ottamaan huomioon vallitseva tilanne ja rekrytoimaan tasaisesti sukupuolen ja iän mukaan.⁷⁶

Tasa-arvoasioita pohditaan Respassa ja Ohjaamossa joka toinen kuukausi. Lisäksi asioita on käyty läpi omissa tiimipalavereissa ja koulutuksissa. Toimenpiteet kirjataan tiimikokousten muistioihin. Sukupuolten tasa-arvon suunnittelutyö on nykyään osa tavanomaista toiminnan suunnittelua, palvelujen laatutyötä ja vaikuttavuuden edistämistä myös Respassa, Ohjaamossa se on osattu ottaa heti alusta alkaen toiminnassa huomioon.⁷⁷

Uravalmentajilta on kysytty, mitä tietoa he tarvitsisivat. Tämän pohjalta on tarkoitettu suunnitella toimintaa. Nuorille uravalmentajat ovat hyvin keskeisessä asemassa. Tästä syystä myös sukupuolten tasa-arvoon liittyvien asioiden tiedostamisen ylläpito on tärkeä asia.⁷⁸

Tasa-arvoon liittyen suunnitelmien toteutumista seurataan Respassa ja Ohjaamossa lähinnä keskustellen ja kuulumisia vaihtaen. Lisäksi käydään kaupungin tasa-arvo yhdyshenkilöiden kokouksissa ja koulutuksissa. Palvelujen tuottamisen toimenpiteitä arvioidaan ns. sukupuolirelevanssin näkökulmasta.⁷⁹

Koulutus ja hankkeet

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioista koetaan olevan olemassa riittävästi koulutusta. Joulukuussa 2015 oli iso koulutustilaisuus koko pääkaupunkiseudulle. Lisäksi on ollut Respalle ja Ohjaamolle kohdennettua koulutusta keväällä 2016. Koulutusta on pidetty kerran myös kansliassa ja joka toinen kuukausi omissa tiimikokouksissa. Tammi-helmikuulle 2017 on suunnitteilla koulutusta kaupunginkanslian työllisyyspalvelujen henkilökunnalle. Koulutus nähdään tärkeänä, jotta tunnistettaisiin työmarkkinoiden polarisaatio.⁸⁰

Uravalmentajat ovat keskeisessä asemassa koulutusten suhteen. Esimerkkinä tästä on hanke, jossa pyritään saamaan miehiä hoitoalalle.⁸¹

Sukupuolivaikutusten arviointi

Koska Respa ja Ohjaamo eivät harjoita varsinaista päätöksentekoa, sukupuolivaikutusten arviointia (suvaus) ei ole nähty järkeväksi tehdä.⁸² Kaikille nuorten työllistämispalveluissa työskenteleville on kuitenkin järjestetty koulutusta

⁷⁶ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

⁷⁷ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

⁷⁸ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

⁷⁹ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

⁸⁰ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

⁸¹ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

⁸² Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

aiheeseen liittyen ja tulkittu tasa-arvosuunnitelman painopisteen 2 toteutumista. Työn alla on myös kysely asiakkaille sukupuolitietoisesta ohjaamisesta.⁸³

Kaupunginkanslian elinkeino-osaston maahanmuutto- ja työllisyyspalvelujen työmarkkinavalmiudet- tiimi vastaa työllisyyspalveluiden koordinoinnista ja kehittämisestä. Suunnittelutyön valmistelussa lähdetään yksittäisten asiakkaiden palvelutarpeisiin vastaamisesta yksilöllisesti. Tämä tarkoittaa laajempaa yhdenvertaisuusnäkökulmaa suunnittelutyössä kuin esimerkiksi pelkän sukupuolen tiedostamista ja esille tuomista muun muassa tilastoissa. Yksikössä on arvioitu palveluiden kohdentumista ja vaikuttavuutta useasta näkökulmasta, joista yksi on sukupuoli. Näistä arvioinneista on tehty johtopäätöksiä ja toimenpiteitä palveluiden paremmin kohdentumiseksi ja niiden vaikuttavuuden parantamiseksi eri ryhmissä.⁸⁴

Suunnittelutyön lähtökohtana on, että asiakkaiden palvelutarpeet tuodaan esiin asiakasrajapinnassa työskentelevien toimesta ja toisaalta laajoista rekisteriaineistoista ja tutkimustiedoista. Asiakastyötä tekevät räättälöivät palveluita kokonaisuuksiksi asiakkaan yksilölliset tarpeet huomioiden.⁸⁵

Päätösvalmistelulla toteutetaan lähinnä hankintoja ja muita luonteeltaan teknisiä toimenpiteitä, joilla toimeenpannaan suunnittelutyön tuloksia, joten niissä vaikutusarviointia ei enää erikseen tehdä. Yksikössä ei tehdä viranomaispäätöksiä Helsinki-lisän päätöksiä lukuun ottamatta. Helsinki-lisä päätöksissä ei tehdä erillistä suvaus- tai muuta arviointia, mutta suunnittelutyössä on huomioitu, että tuki on kaikkien saatavissa.⁸⁶

Palkkatukityön ja työkokeilun osalta rekrytoinneista vastaavat lähiesimiehet virastoissa, joten he myös tekevät normaalin rekrytoinnin yhteydessä arvioinnin, jossa myös sukupuoli tulee otetuksi huomioon.⁸⁷

Työmarkkinavalmiudet tiimissä rekrytoinnissa noudatetaan kaupungin ohjeistuksia ja tiimi on varsin monimuotoinen. Yksikkötasolla rekrytoinneissa on pyritty siihen, että työntekijöiden monimuotoisuus vastaisi kaupunkilaisten ja asiakkaiden monimuotoisuutta.⁸⁸

Hankinnat ja avustukset

⁸³ Virastojen ja liikelaitosten raportointi palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanosta, 2016.

⁸⁴ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston vastaus 5.12.2016.

⁸⁵ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston vastaus 5.12.2016.

⁸⁶ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston vastaus 5.12.2016.

⁸⁷ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston vastaus 5.12.2016.

⁸⁸ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston vastaus 5.12.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Hankintoja toteutetaan yhdenvertaisesti koko kohderyhmälle ja hankinnat täydentävät muuta palvelukokonaisuutta. Suuremmat hankinnat käytännössä toteuttaa hankintakeskus.⁸⁹

Järjestöjen työllisyysavustusten ylätasoin arviointiperuste ovat työmarkkinavai-
kutukset laajassa käsityksessä ja kaupungin sekä TE-toimiston palveluvalikon
täydentäminen. Hakijoilta ei pyydetä selvitystä tuettavien toimintojen sukupuoli-
tai yhdenvertaisuusvaikutuksista, joten niitä ei erikseen arvioida. Koska jär-
jestöavustuksilla pyritään saamaan palveluita ryhmille, joita kaupungin palve-
lut eivät tavoita matalan kynnyksen palveluina, korostuvat hakijoissa ja avus-
tuksen saajissa vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien ja heidän kanssaan
työskentelevien järjestöt.⁹⁰

Haasteet ja kehittämistarpeet

Keskeisin haaste nuorten ohjaamisessa on henkilöstö. Uravalmentajan työssä
olla kaupungin palvelujen tuottajana, mutta kullakin työntekijällä on oma ar-
vomaailmansa. Työssä vaikuttaa se, mitkä ovat henkilöstön ja asiakkaan koh-
taamisen ja asiasta puhumisen tavat. Nuorten tavoittaminen on myös ongel-
ma, esimerkiksi voidaan tavoittaa kutsunnoista pois jääneet miehet, mutta
naisten osalta samanlaista tavoittamismahdollisuutta ei ole.⁹¹

Sukupuoleen liittyvät stereotyyppit haastetaan ottamalla asiat puheeksi ja käy-
mällä keskusteluita työntekijöiden kanssa. Lisäksi käydään läpi yhteisiä ta-
pauksia ja järjestetään koulutuksia. Lisäksi nostetaan esille ns. raaka tilasto-
tieto siitä, kuinka segregoituneet työmarkkinat ovat jopa eurooppalaisella ta-
solla. Lisäksi käytetään omia tilastoja, joilla seurataan tarkasti miten asiakkaat
ohjautuvat ura- ja työpoluille sekä mihin ja minkälaisiin toimenpiteisiin ryhdy-
tään. Tällöin pohditaan, mikä on se raja, minkä verran haastetaan sukupuoli-
rooleja, sillä kaikki tilanteet eivät ole asiakkaan kannalta helppoja. Ei esimer-
kiksi voida ohjata asiakasta työpaikkaan, missä olosuhteet tulisivat hänelle lii-
an hankaliksi. Yrityspuolelta tulee "hiljaisia" toiveita, että heille ohjattaisiin tiet-
tyä sukupuolta oleva ja/tai tietyn ikäinen työnhakija. Myös kaupungin sisällä
on jonkin verran toiveita "saada esimerkiksi nuori mies tai nuori nainen". Yh-
denvertaisuuden näkökulmasta voi mainita, että erityisnuoret ovat tavallisia
nuoria hankalammassa asemassa.⁹²

Respassa ja Ohjaamossa koetaan, että yhteistyö henkilöstöosaston kanssa
on käytännössä läheistä ja toimii hyvin. Kokouksiin ja koulutuksiin on osallis-
tuttu aktiivisesti ja tuotu tietoa Respan ja Ohjaamon henkilökunnan käytettä-
väksi. Yhdyshenkilön töitä tehdään omaan työn ohella, joka rajaa siihen käy-

⁸⁹ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston vastaus 5.12.2016.

⁹⁰ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston vastaus 5.12.2016.

⁹¹ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

⁹² Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

tettävää aikaa. Koetaan, että tukea on saatu hyvin, mutta jatkossa toivotaan ehkä hieman enemmän järjestelmällisyyttä. Toisaalta yksikkökin (henkilöstö-osasto) vasta kehittää toimintaansa. Erityisesti toivotaan koulutuksia ja infoa Oiva Akatemian kautta. Oivan kautta tieto koulutuksista menee kaikille kaupungin työntekijöille ja niihin voivat halutessaan osallistua muutkin kuin tasa-arvon yhdyshenkilöt. Näin ollen koulutuksissa ja infoissa jaettava osaaminen ja tieto saavuttaisi kaupungilla suuremman työntekijämäärän.⁹³

Yhteenveto kaupunginkanslian elinkeino-osaston Respasta ja Ohjaamosta

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 tasa-arvoa edistäväksi painopisteeksi on kirjattu, että *Kaupungin nuorille tarjoaman koulutuksen ja työelämään sijoittumisen sekä nuorisotakuun piiriin kuuluvat palvelut ja hankkeet tukevat sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti.*

Tasa-arvosuunnitelman painopistettä on toteutettu ESR-hankerahoituksella palvelujen tasa-arvosuunnitelman toteuttamiseksi. Sukupuolten tasa-arvoon liittyvien asioiden tiedostamisen ylläpito on tärkeä asia. Jatkuva tasa-arvoasioiden esillä pitäminen ja huomioiminen säännöllisesti tiimipalaverissa lisäävät ohjaajien tietoisuutta tasa-arvosta. Tilastotietoja hyödynnetään ja niiden avulla seurataan sekä ohjataan henkilökuntaa toimimaan haluttuun suuntaan. Ohjaajat ovat keskeisessä roolissa, kun nuoria ohjataan koulutukseen tai työelämään. Siksi ohjaajien kouluttaminen tasa-arvosta on avainasemassa. Segregaatio on haaste, johon halutaan vaikuttaa. Tällä hetkellä on käynnissä hanke, jossa pyritään saamaan miehiä hoitoalalle. Henkilökunnan rekrytoinnissa otetaan huomioon, että molemmat sukupuolet ovat edustettuina. Nuorten uraohjaajina on sekä miehiä että naisia.

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 tasa-arvoa edistäväksi painopisteeksi on kirjattu, että *Sukupuolivaikutukset on selvitettävä hankinnan valmistelussa.* Elinkeino-osaston suurimmat hankinnat kilpailuttaa ja toteuttaa hankintakeskus. Pienempiä hankintoja toteutetaan ja työllisyysavustuksia myönnetään kohderyhmälle yksilöllisin perustein.

2.4 Palvelujen tasa-arvosuunnitelma nuorisotoimessa

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 tavoitteiksi on kirjattu, että *tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä voi olla liikunnan ja virkistyksen suhteen erilaisia kokemuksia ja kiinnostuksen kohteita tulee kaupungin varmistaa, että käytössä on kaikille yhtäläinen tarjonta ja pääsy kaikkiin tiloihin.*⁹⁴

⁹³ Kaupunginkanslian elinkeino-osaston/Respan ja Ohjaamon haastattelu 28.8.2016.

⁹⁴ Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Nuorisoasiainkeskuksen tasa-arvotyö

Nuorisoasiainkeskuksessa sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus on otettu huomioon jo vuosia toiminnassa sekä toiminnan suunnittelussa ja sitä voidaan pitää edelläkävijänä.⁹⁵ Nuorisoasiainkeskus on ollut proaktiivinen yhdyshenkilöverkoston käynnistämisessä. Nuorisoasiainkeskuksessa on oma Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma 2014–2017. Palvelujen tasa-arvon toimenpideohjelmalla on käsitelty sekä johtoryhmässä että vuonna 2013 myös lautakunnassa. On koettu, että johto on sitoutunut suunnitelmaan ja pitänyt siitä hyvänä. Myös henkilökunnan voidaan sanoa olevan sitoutunutta, sillä on kiinnostusta ja valmiutta käsitellä asiaa ja oppia lisää.⁹⁶

Erilliset toimenpidepainotukset määritellään vuosittain budjetin laadinnan yhteydessä. Palvelujen tasa-arvon puolelta on painotettu muun muassa sukupuolen vaikutusten arvioinnin (suvaus) kehittämistä kohti tasa-arvon edistämistä. Sukupuolivaikutusten arviointeja on tehty useita vuoden 2015 aikana. Ne ovat koskeneet esimerkiksi nuorisotaloja, mopohallitoimintaa ja liikennekaupungin toimintaa. Hyvinä käytäntöinä mainitaan tasa-arvosuunnitelman jalkauttaminen yksikkö- ja nuorisotalotasolle henkilökunnan kokouksissa.⁹⁷

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma yhdistää tasa-arvon ja yhdenvertaisuusasiat, sillä se on koettu nuorisotyössä järkeväksi. Yhdistämistä pohdittiin jo varhain suunnitelman laadintavaiheessa. Käytännön tasa-arvotyötä ja yhdenvertaisuustyötä ohjaavat kaupungin ohjeet ja viraston oma suunnitelma. Muita suunnitelmia tai erillisiä ohjeistuksia ei ole.⁹⁸

Nuorisoasiainkeskuksessa on kaksi tasa-arvoyhdyshenkilöä. Molemmat toimivat esimiesten tukena työn kehittämisessä ja ovat näin ollen melko lähellä varsinaista palvelutuotantoa. Yhdyshenkilöiden tiedonvälittäjän rooli viraston ja henkilöstöosaston välillä toimii hyvin nuorisoasiainkeskuksen mukaan. Kanslian henkilöstöosastolta on saatu hyvin tietoa ja koulutukset ovat olleet onnistuneita. Myös kanslian järjestämät yhdyshenkilötapaamiset ovat olleet hyödyllisiä. Viime vuosina niitä ei ole täysin pystytty hyödyntämään, koska maahanmuuttajatyö, jota on laajennettu hankkeilla laajasti, on vaatinut yhteishenkilön työaikaa.⁹⁹

Nuorisoasiainkeskus näkee tärkeänä, että henkilöstössä on sekä miehiä että naisia toteuttamassa palveluita. Nuorisoasiainkeskus on tehnyt nimettömiä rekrytointeja, joka on ollut käytännössä varsin työlästä. Tavoitteena on ollut

⁹⁵ Henkilöstöosaston haastattelu 6.6.2016 ja tasa-arvotoimikunnan puheenjohtajan haastattelu 8.6.2016.

⁹⁶ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

⁹⁷ Virastojen ja liikelaitosten raportointi palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanosta, 2016.

⁹⁸ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

⁹⁹ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

pohtia miten oman suunnitelman toteutumisesta seurattaisiin myös palveluiden osalta. Tarkoitus on tehdä väliarviointi suunnitelman toteutumisesta syksyllä 2016.¹⁰⁰

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusteema näkyy viraston arvoissa. Tulokortissa ei ole erikseen mainittu sukupuoleen liittyvää tasa-arvoa, vaan toiminta lähtee yksilöllisestä lähestymistavasta ja nuorten osallistamisesta. Keinot valitaan nuorten kanssa yhteistyössä arvolähtöisesti. Vuoden 2017 tulokorttiin on vietty tasa-arvo ja yhdenvertaisuusasioihin liittyen muun muassa kohdennettumpaa työtettä vaativaa pienryhmätoimintaa. Tämä voi suuntautua esimerkiksi sukupuolen tai taustan mukaisesti kohdentaen. Virastossa on koettu, että tasa-arvo ja yhdenvertaisuusasioiden osalta tietoa on ollut helppo viedä eteenpäin osastoittain työntekijätasolle saakka.¹⁰¹

Tasa-arvotyö osana toimintaa

Sukupuolten tasa-arvon suunnittelutyön nähdään olevan osa kaikkea tavanomaista toiminnan suunnittelua, palvelujen laatutyötä ja vaikuttavuuden edistämistä. Organisaatio muuttui alueperusteiseksi vuoden 2016 alusta alkaen, joka tekee entistä paremmin mahdolliseksi sen, että eri alueilla on erilaisia toimintamuotoja ja erikoistumista. Kukin alue saa siis itse valita toimintamuotonsa omista lähtökohdistaan. Nuorten omia näkemyksiä kartoitetaan säännöllisin väliajoin kyselyillä. Nuorisotyön esimiehet nostavat sukupuolinäkökulman usein esille, jos esimerkiksi havaitaan työyhteisöissä ja/tai nuorten kanssa esille tulevia tarpeita.¹⁰²

Nuorisoasiainkeskuksen toiminnassa pyritään ottamaan huomioon yhtäläisesti kaikki nuoret riippumatta sukupuolesta, onko nuori maahanmuuttaja tai johonkin erityisryhmään kuuluva. Näissä asioissa on pyritty tekemään yhteistyötä myös muiden sektoreiden kanssa.¹⁰³

Nuorisoasiainkeskuksen toiminnassa pyritään yksilöllisyyteen ja osallisuuteen. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvonäkökulmat korostuvat heikommassa asemassa olevien nuorten kanssa tehtävässä työssä (Luotsi -toiminta, tyttöryhmät, poikaryhmät, maahanmuuttajaryhmät). Vuonna 2012 Helsingin tietokeskus teki nuorten vapaa-aikaa koskevan tutkimuksen, jonka tuloksien perusteella tytöillä ja pojilla on hyvin erilaiset tavat viettää vapaa-aikaa. Pojat viettävät sitä useimmiten ryhmissä ulkotiloissa ja julkisilla paikoilla, kun taas tytöt ovat mieluiten pareittain yksityisissä ja kaupallisissa tiloissa. Avoin nuorisotalotoiminta on suosittu poikien keskuudessa. Tyttöjä on pyritty tietoisesti saamaan mukaan mm. järjestämällä tanssi- ja teatteriharrastusta sekä järjestä-

¹⁰⁰ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹⁰¹ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹⁰² Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹⁰³ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

mällä nuorisotaloille isojen ryhmätilojen lisäksi pienempiä tiloja ns. ”tyttöjen huoneita” joissa tytöt voivat olla halutessaan keskenään. Tytöt ovat itse toivoneet em. tyttöjen huoneita joillekin nuorisotaloille. Esimerkiksi Kallahden ja Kivikon nuorisotalolla on saatu muslimityttöjä ja -äitejä mukaan toimintaan, jolloin ennakkoluulot ovat hälvenneet puolin ja toisin. Toiminta on käytännössä ollut myös tasapainoilua sen suhteen, miten paljon järjestetään yhteistä toimintaa ja kuinka paljon tuetaan erillistä toimintaa. Lähtökohtaisesti virastossa ei ajatella, että lajivalikoima olisi sukupuolilähtöinen.¹⁰⁴

Nuorisoasiainkeskuksessa on viime vuosina lisätty tietoperusteisuutta myös haastatteleamalla nuoria ja kuulemalla heidän tarpeitaan ja toiveitaan. Laajat nuorten haastattelut tehtiin osana viraston ”suunnantarkastusta” vuonna 2014 ja uudelleen syksyllä 2016. Viraston henkilökunta teki haastattelut jalkautumalla kaduille. Haastattelut tehtiin yli tuhannelle nuorelle. Kyselyllä halutaan kuulla nuoria laajasti mm. mitä toivomuksia heillä on nuorisotoimintaan liittyen myös alueittain ja nuorisotaloittain sekä miten ja missä he mieluiten viettävät vapaa-aikaansa ja mikä heille on tärkeää. Kyselyn avulla pyrittiin tavoittamaan ja kuulemaan myös ei aktiivisia nuoria ja saamaan tasa-arvoon liittyvää informaatiota.¹⁰⁵

Kouluterveyskyselyistä on saatu paljon tietoa nuoriin liittyen. Lisäksi tietokeskus kerää erillistä tilastotietoa nuorten hyvinvoinnista (nuorten hyvinvointikertomus). Vuosittain toimitetaan kaupunginhallitukselle katsaus nuorten hyvinvoinnista. Tässä katsauksessa tulevat sukupuolierot hyvin esille; tyttöjen osalta seksuaalinen häirintä ja stressaantuminen, pojat tekevät enemmän rikoksia ja kokevat väkivaltaa. Myös rasismilla on erilaiset ilmentymät tyttöjen ja poikien kesken.¹⁰⁶

Tietoja on osattu viime aikoina hyödyntää paremmin ja on pystytty kiinnittämään huomiota myös poikiin liittyviin erityiskysymyksiin. Edellä kuvattu nuorten haastateleminen ja kerätty tieto auttavat ohjaamaan mm. sukupuolen moninaisuuden parissa tehtävää työtä. Tietoperustana käytetään myös osallistavaa budjetointia, mihin liittyy nuorille tehty kysely vapaa-ajan toiminnasta ja nuorisoasiainkeskuksen budjetin suuntaamisesta (Ruuti -budjetti).¹⁰⁷

Koulutus ja hankkeet

Nuorisoasiainkeskuksella on yhteistyössä sosiaali- ja terveysviraston sekä Kalliolan nuoret ry:n kanssa toteutetut erilliset Tyttöjen talo ja Poikien talo, joissa voidaan ottaa sensitiivisesti huomioon sukupuolten erityispiirteet. Talojen toiminta on matalan kynnyksen tukea pääkaupunkiseudun 10 – 28 -

¹⁰⁴ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹⁰⁵ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹⁰⁶ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹⁰⁷ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

vuotiaille nuorille. Tyttöjen talossa on mm. nuorten äitien ryhmiä, tanssiryhmiä, monikulttuurista tyttötyötä ja seksuaalineuvontaa. Poikien talo on syrjinnästä ja kiusaamisesta vapaa avoin yhteisö, jonka tarkoituksena on tukea poikia tavalla, jonka he itse kokevat parhaaksi.¹⁰⁸

Nuorisoasiainkeskuksen asiakkaille tarkoitetut jäsenkortit on uudistettu siten, että sukupuoleksi voi ilmoittaa tyttö, poika, muu tai ei halua ilmoittaa sukupuolta.¹⁰⁹

Viraston tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelman idea on, että vuosittain keskitytään erilaisiin aiheisiin. Esimerkiksi Heseta ry¹¹⁰ on tehnyt nuorisoasiainkeskuksen kanssa yhteistyötä ja kiersi keskustelemassa ja kouluttamassa sukupuoli-identiteettiin, sukupuolen ilmaisuun ja seksuaaliseen tasa-arvoon liittyvistä asioista.¹¹¹

Sukupuolivaikutusten arviointi

Nuorisoasiainkeskus on ollut aktiivinen sukupuolivaikutusten arvioinnissa. Suvauksia on tehty joitakin vuonna 2015 (esimerkiksi nuorten liikennetoiminnassa) ja niissä on keskitytty sukupuolen kysymysten huomioimiseen toiminnassa. On kuitenkin havaittu, että sellaisenaan suvaus ei ole toimiva. Suvaus menetelmänä keskittyy myös liikaa vain sukupuoleen eikä ota huomioon muita asioita. On katsottu ettei suvaus edistä parhaalla mahdollisella tavalla viraston osalta tasa-arvoasiasa. Päätöstä suvauksen lopettamisesta ei ole tehty mutta todennäköisesti sitä ei enää tulla käyttämään. Virastossa annetaan keinovalikoimaa mieluummin toimipaikkatasolla enemmän. On keskusteltu kaupunginkanslian henkilöstöosaston kanssa, voidaanko jatkaa ”monimuotoisemman” suvauksen kehittämistä. Aihe on ollut esillä jo pari vuotta puheen tasolla. Terveys- ja hyvinvointivaikutusten arviointia ei ole tehty. Nuorisoasiainkeskuksessa on myös jossain määrin turhauduttu, koska ennakoarviointimenetelmiä on liikaa ja kaikki keskittyvät omaan näkökulmaansa (lapsivaikutusten arviointi, ympäristövaikutusten arviointi).¹¹²

Hankinnat ja avustukset

Virastossa ei ole erityisesti hankintojen näkökulmasta ajateltu sukupuolivaikutuksia. Kuitenkin esimerkiksi ulkopuolisia palveluita tilattaessa pyritään palvelusopimukset tekemään siten, että palvelu soveltuu kaikille, myös sukupuoli huomioon ottaen. Meneillään ja tulossa olevissa isohkoissa palveluhankin-

¹⁰⁸ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹⁰⁹ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹¹⁰ Uudenmaan alueella toimiva kansalaisjärjestö, joka toimii seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen aseman parantamiseksi.

¹¹¹ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹¹² Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

noissa otetaan huomioon myös sukupuoleen liittyvää erityisyyttä. Maahanmuuttajien päihde- ja mielenterveyskysymykset tulevat olemaan asia, jossa joudutaan hankkimaan äideille ja isille erilaisin lähestymistavoin toteutettavaa palvelua. Tarkoitus on hankkia kaupungin arvojen mukaisia palveluja sekä ottaa huomioon nuorisoasiainkeskuksen toimintamallit ja periaatteet.¹¹³

Nuorisoasiainkeskuksen avustukset vuoden 2017 talousarviossa olivat 2,2 miljoonaa euroa.¹¹⁴ Avustuksia myönnetään helsinkiläisten nuorisoyhdistysten ja nuorten toimintaryhmien toimintaan. Avustusmuodot ovat vuosiavustukset: toiminta-, palkkaus- ja loma-aikojen leiriavustus sekä projektiavustukset. Avustettavan toiminnan tulee kohdistua helsinkiläisiin lapsiin tai nuoriin. Lähtökohtana avustamisessa on, että jäsenistä ja aktiivisesti toimintaan osallistuvista 2/3 on alle 29-vuotiaita helsinkiläisiä (poikkeuksena loma-aikojen leiriavustus) ja hakijan kotipaikka on Helsinki. Myöntämisperusteina on muun muassa nuorten osallistuminen, toiminnan merkitys nuorisopolitiikan ja -kasvatuksen kannalta ja esimerkiksi leiriavustuksissa leirien avoimuus kaikille.¹¹⁵ Haastateltujen mukaan avustuksia ei ole tietoisesti suunnattu sukupuolen mukaan, mutta jos toiminta painottuisi liikaa johonkin suuntaan, se huomattaisiin. Sukupuolten tasa-arvo ei ole ohjaavana periaatteena avustusten jaossa.¹¹⁶

Haasteet ja kehittämistarpeet

Keskeinen haaste on se, että nuorisotyössä tehdään töitä nuorten kanssa, joiden maailmassa sukupuolella on hyvin suuri merkitys. Tavoitteena on pohdita, miten nuorille luodaan omaa tilaa elää omaa sukupuolista suuntautumistaan sekä päättää omista asioistaan, minkä verran ohjataan ja minkä verran tuetaan jo tehtyä päätöstä tai toimintaa. Nuorisoasiainkeskuksessa koetetaan myös havaita mahdollisen muun avun tarve ja ohjaamaan nuori oikeiden palveluiden piiriin.¹¹⁷

Sukupuoleen liittyviä stereotyyppioita haastetaan nykyään muun muassa viestinnän avulla. Esimerkkinä tästä virasto sai asiakaspalautetta vuonna 2015 ulkomainoskampanjaan liittyvästä stereotyyppiasta. Nyt viestintä kiinnittää markkinoinnissa asiaan enemmän huomiota. Virastossa pyritään nostamaan keskustelua aiheesta aika ajoin ja näin ”herättelemään” työntekijöitä pohtimaan ja kiinnittämään huomiota asiaan.¹¹⁸

¹¹³ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹¹⁴ Helsingin kaupungin talousarvio 2017.

¹¹⁵ Nuorisoyhdistysten avustusohjesääntö, 2016.

¹¹⁶ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹¹⁷ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹¹⁸ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelmaa tehtäessä saatiin kanslian henkilöstöosastolta hyvin tukea. Myös tehtyihin suvauksiin on saatu apua kansliasta ja lisäksi on tilattu ulkopuolista konsulttiosaamista. Suvauksesta keskustelu eri osapuolien kanssa on vahvistanut viraston omia ajatuksia. Kanslian henkilöstöosasto on myös hyödyntänyt omassa työssään nuorisoasiainkeskuksen osaamista ja asiantuntemusta.¹¹⁹

Nuorisoasiainkeskus on kokeillut anonyymirekrytointia omassa toiminnassaan. Tähän myös kaupunki kannustaa omassa henkilöstöä koskevassa tasa-arvosuunnitelmassaan. Nimetön työnhaku joudutaan kuitenkin hoitamaan manuaalisesti, koska nykyinen kaupungin rekrytointijärjestelmä ei taivu anonyymiteettiin. Manuaalinen työnhaku on kuitenkin varsin työläs ja tähän asiaan toivotaankin parannusta.¹²⁰

Yhteenveto nuorisoasiainkeskuksesta

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 tavoitteiksi on kirjattu, että *tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä voi olla liikunnan ja virkistyksen suhteen erilaisia kokemuksia ja kiinnostuksen kohteita. Kaupungin tulee varmistaa, että käytössä on kaikille yhtäläinen tarjonta ja pääsy kaikkiin tiloihin.* Nuorisoasiainkeskuksessa sukupuolten tasa-arvo ja yhdenvertaisuus on otettu huomioon jo vuosia toiminnassa sekä toiminnan suunnittelussa. Nuorisoasiainkeskuksessa on erillinen Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma 2014–2017. Sekä johto että henkilökunta on sitoutunut asiaan. Nuorisoasiainkeskus on ollut aktiivinen sukupuolivaikutusten arvioinnissa. Virasto on myös kokeillut anonyymia rekrytointia. Nuorisoasiainkeskuksessa on lisätty tietoperusteisuutta haastatteleamalla nuoria ja kuulemalla heidän tarpeitaan ja toiveitaan vuosina 2014 ja 2016. Tietoa on saatavilla ja sitä on viime aikoina hyödynnetty aiempaa paremmin.

Avoin nuorisotalotoiminta on suosittua poikien keskuudessa. Nuorisoasiainkeskus on pyrkinyt tietoisesti saamaan tyttöjä mukaan mm. järjestämällä tanssi- ja teatteriharrastusta sekä järjestämällä nuorisotaloille isojen ryhmätilojen lisäksi pienempiä tiloja, joissa tytöt voivat olla halutessaan keskenään. Toiminta on käytännössä ollut myös tasapainoilua sen suhteen, miten paljon järjestetään yhteistä toimintaa ja kuinka paljon tuetaan erillistä toimintaa. Lähelläkohtaisesti virastossa ei ajatella, että lajivalikoima olisi sukupuolilähtöinen. Erilliset Tyttöjen talo ja Poikien talo ovat sellaisia, joissa voidaan ottaa sensitiivisesti huomioon sukupuolten erityispiirteet. Keskeinen haaste on se, että nuorisotyössä tehdään töitä nuorten kanssa, joiden maailmassa sukupuolella on hyvin suuri merkitys. Tällöin on pohdittava, miten nuorille luodaan omaa tilaa päättää omista asioistaan ja minkä verran ohjataan ja minkä verran tuetaan jo tehtyä päätöstä tai toimintaa.

¹¹⁹ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

¹²⁰ Nuorisoasiainkeskuksen haastattelu 13.9.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 tasa-arvoa edistäväksi painopisteeksi on kirjattu, että *Sukupuolivaikutukset on selvitettävä hankinnan valmistelussa*. Hankinnoissa sukupuolivaikutusten arviointi tapahtuu lähinnä siten, että esimerkiksi tarkastellaan tilojen tai välineiden sopivuutta eri sukupuolille. Avustusperusteissa ei näy sukupuoli, mutta haastattelussa todettiin, että mikäli painotusta sukupuolen mukaan tapahtuisi, se huomattaisiin.

2.5 Palvelujen tasa-arvosuunnitelma liikuntatoimessa

Liikuntaviraston tasa-arvotyö

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 tavoitteiksi on kirjattu, että *työillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä voi olla liikunnan ja virkistyksen suhteen erilaisia kokemuksia ja kiinnostuksen kohteita. Kaupungin tulee varmistaa, että käytössä on kaikille yhtäläinen tarjonta ja pääsy kaikkiin tiloihin. Stereotyyppiset asenteet voivat vaikuttaa kiinnostuksen suuntautumiseen. Siksi kaupunki haastaa sukupuolia koskevat stereotypiat liikuntaharrastuksissa.*¹²¹

Sekä palkkatasa-arvoon että palveluihin liittyvää tasa-arvosuunnitelmaa on joskus aiemmin sivuttu liikuntaviraston johtoryhmässä ja todettu, ettei omaa suunnitelmaa tarvita, koska sellainen on kaupunkitasolla. Suunnitelmia ei ole käsitelty lautakunnassa, mutta lautakunta on ollut muutoin kiinnostunut ja valvetunut tasa-arvoasioissa muun muassa tilavarauksiin ja avustuksiin liittyvissä asioissa. Myös tuoreisiin ulosvuokrausperiaatteisiin liitettiin sukupuolinäkökulma. Virastossa ei siis ole omaa suunnitelmaa ja muutoinkin tasa-arvoasioissa käytetään kaupungin yleisiä ohjeita. Sukupuolinäkökulma tulee esille lähinnä henkilöstöraportissa.¹²²

Virastolla on sama henkilö yhteyshenkilönä tasa-arvoasioissa sekä henkilöstön että palvelujen puolella. Yhdyshenkilö on ollut henkilöstöhallinnosta ja vaihtunut vastikään. Kansliasta saa hyvin tietoa ja ainakin vuonna 2016 on osallistuttu yhteyshenkilötapaamisiin. Virastossa koetaan, että kokouksissa ja koulutuksissa voidaan käydä tarpeen mukaan. Koska kaupunginkanslia on viestittänyt, että suunnitelmat ovat voimassa vielä vuoden 2017, liikuntaviraston johtoryhmä on saanut molemmat suunnitelmat syksyllä 2016. Liikuntavirasto ei tee palvelujen tasa-arvosuunnitelman seurantaa erillisenä raportointina lukuun ottamatta naisjohtajien määrän kasvua henkilöstöraportoinnissa.

¹²¹ Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016.

¹²² Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

On kuitenkin pohdittu sitä, että missä tulisi raportoida tasa-arvosuunnitelman mukaiset viraston toimenpiteet.¹²³

Liikuntavirasto ei ole käsitellyt palvelujen tasa-arvosuunnitelmaa johtoryhmässään eikä lautakunnassa. Tasa-arvotoimikunnan näkökulmasta tasa-arvotyö on liikuntatoimessa melko vähäistä.¹²⁴ Virastokohtaiset toimenpiteet tasa-arvosuunnitelman toimeenpanemiseksi on kirjattu erilliseen kuvaukseen. Kevään 2016 aikana aiheesta on tehty tarkempi suunnitelma liikunta- ja hyvinvointipalvelujen kanssa. Tarkoitus on selvittää sukupuolten kaavamaisen vallinnan seurauksia. Tällä hetkellä liikuntaviraston markkinointisällön tuottaminen, muun muassa kuvamateriaalin osalta, on otettu tarkasteltavaksi sukupuolten stereotyyppien näkökulmasta. Joka toinen vuosi tehdään asiakaskysely, johon sisältyy sukupuolinäkökulma.¹²⁵

Tasa-arvotyö osana toimintaa

Liikuntalaki uudistui vuonna 2015. Liikuntalain (390/2015) tarkoitus on edistää

- 1) eri väestöryhmien mahdollisuuksia liikkua ja harrastaa liikuntaa
- 2) väestön hyvinvointia ja terveyttä
- 3) fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista
- 4) lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä
- 5) liikunnan kansalaistoimintaa mukaan lukien seuratoiminta
- 6) huippu-urheilua
- 7) liikunnan ja huippu-urheilun rehellisyyttä ja eettisiä periaatteita
- 8) eriarvoisuuden vähentämistä liikunnassa.¹²⁶

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on yksi liikuntalain tavoite. Lain 2 §:n mukaan tavoitteen toteuttamisessa ”lähtökohtina ovat tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys.”¹²⁷

Liikuntaviraston toiminta-ajatus on kaupunkilaisten elämän laadun ja toimintakykyisyyden edistäminen liikunnan keinoin. Tavoitteena tässä on yhdenvertaisuus ja yleinen tasa-arvo siten, että liikuntavirasto pyrkii tuottamaan palvelua kaikille kuntalaisilla ja kohdentamaan palveluita heille, joilla ei ole välttämättä itsenäisesti tai muutoin mahdollisuuksia osallistua liikuntaan tai mitä eivät liikuntaseurat välttämättä järjestä. Tällaisia ovat muun muassa lähiöliikunta, erityisliikunta ja ikääntyneiden liikunta. Viime vuosien painopiste on ollut erityisesti lapset ja nuoret, kaupungin strategian mukaisesti. Liikunta ja hyvinvointipalvelujen osalta tehdään vuosittain suunnitelma, joka hyväksytään lautakun-

¹²³ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹²⁴ Henkilöstöosaston haastattelu 6.6.2016 ja tasa-arvotoimikunnan puheenjohtajan haastattelu 8.6.2016.

¹²⁵ Virastojen ja liikelaitosten raportointi palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanosta, 2016.

¹²⁶ Liikuntalaki (390/2015).

¹²⁷ Liikuntalaki (390/2015).

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

nassa. Siinä otetaan eri ryhmät huomioon ja pyritään kohdentamaan palveluita eri ryhmille (muun muassa sukupuoli, maahanmuuttajat).¹²⁸

Lapset ja nuoret on pyritty saamaan harrastusten pariin tarjoamalla ilmaista tai hyvin edullista liikuntatoimintaa koulujen iltapäiväkerhojen muodossa, EasySport, FunAction -toiminnan muodossa ja erillisellä Liikkuva koulu -ohjelmalla. Kohdennettua toimintaa ja jopa etsivää työtä on myös kutsunnoista poimittujen huonokuntoisten nuorten miesten ohjaus liikunnan piiriin, kieli-aidottomien maahanmuuttajakotiäitien ja maahanmuuttajataustaisten miesten liikuntatoiminta.¹²⁹

Melko uutta toimintaa ovat erityisesti nuorille aikuisille kohdenneet ryhmät, jossa harrastukseen yhdistyy muuta ohjausta. NYT - eli nuorten yhteiskuntatakuu -hanke on kohdennettu työn ja opiskelun ulkopuolella oleville 17–29-vuotiaille. Tämä on etsivää työtä, jossa nuori saa henkilökohtaisen liikunta-neuvojan palvelua. Nuorempia tyttöjä ja poikia on yhtä paljon liikuntatakuun piirissä, mutta nuorten aikuisten osalta naisia osallistuu toimintaan enemmän. Neuvonta on lisääntynyt myös FunAction -toiminnassa.¹³⁰

Tietoa toiminnasta sukupuolen mukaan olisi käytettävissä, mutta virastossa ei ole riittävästi resursseja tietotuotantoon. Tietoa hankitaan muulla tavoin, kuten tekemällä ajoittain asiakaskyselyitä. Liikuntaviraston oma viimeisin liikuntatutkimus on tehty vuonna 2015. Syksyllä 2016 on meneillään kysely, johon on valittu kuusi eri palvelua. Palvelujen suunnittelussa pyritään hyödyntämään kaupungin muita kyselyitä, esim. kouluterveydenhuoltokyselyä. Lisäksi keväällä 2016 toteutettiin kysely EasySport -liikuntapalveluita käyttäville lapsille ja nuorille.¹³¹

Perinteisesti miehet harrastavat enemmän kilpailullista urheilua ja naiset arki- ja hyötyliikuntaa. Naisia on enemmän esimerkiksi kaupungin ohjatussa toiminnassa. Aiemmin on haluttu turvata olosuhteet kilpailu-urheilulle, mutta jo pitkään on keskusteltu siitä, tuetaanko muuta liikuntaa riittävästi kilpaurheilun rinnalla. Käytössä on 1980-luvulta alkaen kuntalaisten ajatuksia peilaava, neljän vuoden välein toteutettava Helsingin kaupungin tietokeskuksen kaupunkipalvelututkimus 18–79 -vuotiaille, josta tuoreimpaan on saatu mukaan aiempaa enemmän liikuntaa koskevia kysymyksiä.¹³²

Määrärahojen kohdennuksia voidaan seurata asiakas- ja suoritemäärien avulla. Sukupuoli on kiinnostava ja helppo seurattava useissa kohdenneissa ja ohjatussa, itse järjestetyssä toiminnassa. Suoritteita ei muutoin varsinaisesti

¹²⁸ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹²⁹ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹³⁰ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹³¹ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹³² Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

kerätä tai ole edes mahdollista kerätä nais-miesnäkökulmasta kaikkien liikuntapalveluiden/paikkojen osalta. Tarvittaessa saataisiin selville avustettavien/tuettujen seurojen sukupuolijakauma. Kyselyissä on havaittu, että on paljon sellaisia nuoria ja nuoria aikuisia, jotka eivät halua ilmoittaa sukupuoltaan.¹³³

Koulutus ja hankkeet

Liikuntavirastosta on osallistuttu kaupunkiyhteisiin tasa-arvokoulutuksiin, mutta ei ulkopuolisten järjestämiin.¹³⁴

Sukupuoleen liittyviä hankkeita on aiemmin ollut mm. Stadin kundit kondikseen -hanke vuosina 2010–2013 Helsingin kaupungin henkilöstölle. Hankkeessa pyrittiin saamaan miehet huolehtimaan terveydestään ja liikkumisesta. Hankkeesta saatiin hyviä kokemuksia.¹³⁵

Liikuntapalvelujen tasa-arvoiseen saatavuuteen liittyvistä koulujen iltapäiväkerhoista, aiemmin hankkeina alkaneista EasySport- ja FunAction -toiminnasta on tullut vakinaista. Tuorein hanke on ollut Liikkuva koulu -ohjelma, jonka toimenpiteet kohdistuvat tällä hetkellä kaikkiin kaupungin peruskoulua käyviin oppilaisiin. Nuorten yhteiskuntatakuulla (NYT), jota voidaan pitää syrjäytymistä ehkäisevänä toimintana, on tavoitettu 7000 asiakasta.¹³⁶

Kuntalaisten välistä tasa-arvoa on muutoin edistetty etsimällä vähän liikkuvia ryhmiä yhteistyössä muiden virastojen ja järjestöjen kanssa. Kohdennettua toimintaa ja etsivää työtä on lisätty ja työtä painotettu muun muassa erilaisiin maahanmuuttajaryhmiin.¹³⁷

Tietokeskus on aiemmin laatinut nuorten hyvinvointikertomuksen. Tällä hetkellä tekeillä on lasten hyvinvointikertomus, jossa liikuntavirasto on mukana.¹³⁸

Sukupuolivaikutusten arviointi

Vuonna 2007 tehtiin sukupuolivaikutusten arviointia. Tätä päivitettiin vuonna 2010. Suvaukseen sisältyi liikuntapalvelujen arviointi siitä näkökulmasta, miten palveluja käyttää sukupuolen mukaan.¹³⁹

¹³³ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹³⁴ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹³⁵ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹³⁶ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹³⁷ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹³⁸ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹³⁹ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Tärkeämmäksi liikuntavirastossa on koettu ns. liikuntavaikutusten ennakoarvointi, sillä nähdään, että tehdyillä päätöksillä edistetään kuntalaisten terveyttä ja hyvinvointia. Ennakoarvioinnin kehittämisessä on käytetty tukena Suomen Kuntaliiton ja sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskusten aiheeseen liittyviä aineistoja. Liikuntavaikutusten ennakoarvointia on käytetty muun muassa ulosvuokrauksen periaatteita koskevassa päätöksessä, uudistetussa seurojen avustustajärjestelmäpäätöksessä sekä tila-avustusten periaatteiden päivityspäätöksessä. Ennakoarvioinnilla pyritään osoittamaan päätöksellä odotettavat vaikutukset etenkin liikunnan saavutettavuuden osalta: onko päätöksellä odotettavissa vaikutuksia lasten ja nuorten, eri sukupuolten tai eri-ikäisten tai eri asuinalueiden osalta. Ennakoarvointia ei vielä käytetä systemaattisesti, toiminta on vasta alussa.¹⁴⁰

Hankinnat ja avustukset

Suurimmat hankinnat ovat investointeja sekä isoja laitehankintoja. Niissä ei ole tehty erikseen sukupuolivaikutuksiin liittyvää arviointia tai muutoin pohdittu tasa-arvo asioita hankinnoissa, mutta liikuntavaikutusten ennakoarvointia on tarkoitus soveltaa myös investointeihin.¹⁴¹

Vuonna 2015 tuli voimaan uusi liikuntalaki (390/2015), joka velvoittaa ottamaan huomioon tasa-arvon liikuntatoimessa sekä avustuksia järjestöille myönnettäessä. Avustukset ovat keskeinen palvelujen järjestämismuoto. Liikuntavirasto jakaa noin 7 miljoonaa euroa vuosittain avustuksia liikuntajärjestöille. Liikuntaseuroissa arvioidaan olevan jäseniä noin 100 000 aktiiviharrastajaa. Liikuntavirasto myöntää avustuksia vapaaseen kansalaistoimintaan ja yhdistykset järjestävät monipuolista toimintaa jäsenilleen. Haasteena on se, kuinka paljon ja miten voidaan ohjata autonomista seuratoimintaa avustuksia painottamalla ja kohdentamalla. Seurojen toimintaa esimerkiksi kilpailullisen ja tavoitteellisen urheilun ja harrastusmuotoisen liikunnan välillä ohjaavat myös valtakunnalliset lajiliitot.¹⁴²

Avustustajärjestelmä uudistettiin 2015. Tarkoitus oli tehdä järjestelmästä läpinäkyvä. Avustusuudistuksen myötä kaikki lajit ja ikäryhmät on laitettu samalle viivalle, jotta avustukset olisivat tasapuolisia ja läpinäkyviä kaikille lajeille, ikäryhmille ja sukupuolille. Avustustajärjestelmän uudistamisen periaate on elämänkaareen liittyvä, panostetaan lapsiin ja nuoriin. Avustusten määrä on riippuvainen seuran tarjoaman toiminnan volyyminä.¹⁴³

¹⁴⁰ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹⁴¹ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹⁴² Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹⁴³ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Vuoden 2017 talousarviossa liikuntatoimen avustusten määrä oli 16,7 miljoonaa euroa.¹⁴⁴ Liikuntalautakunta myöntää vuosittain liikunnan kansalaistoiminnan avustuksia pääosin toiminta-avustuksina ja tilankäyttöavustuksina selkäläisille helsinkiläisille liikuntaseuroille, joiden toiminta on säännöllistä ja vakiintunutta, jolla on vähintään 50 tai 20 alle 20 vuotiasta aktiiviharrastajaa ja jotka ovat määräaikaan mennessä hakeneet avustusta.¹⁴⁵ Liikuntaseurojen osalta toiminta-avustus on yleisavustusluonteista avustusta, jonka kohdentamisesta seura saa itse päättää. Avustusta myönnetään aktiiviharrastajien määrän mukaan. Avustuksen myöntämisperusteissa lapsi- ja nuorisotoiminnan painotus on 80 prosenttia ja aikuisten toiminnan painotus 20 prosenttia. Lisäksi liikuntaseura sekä eläkeläis- ja erityisryhmä voi saada liikuntaviraston ulkopuolisiin tiloihin tilankäyttöavustusta, joka perustuu säännöllisiin vuokriin. Tilankäyttöavustusta painotetaan alle 20-vuotiaiden toimintaan. Muille liikuntaa edistävälle yhdistyksille tarkoitettua avustusta voivat hakea yhdistykset, jotka eivät täytä avustuskelpoisuuden ehtoja. Avustuksen määrä on harkinnanvarainen, sitä painotetaan lasten ja nuorten liikunnan tukemiseen ja sen perusteena käytetään toiminnan volyymia. Lisäksi myönnetään starttiavustuksia.¹⁴⁶

Liikuntaviraston mukaan järjestelmän uudistamisesta, etenkin tilatukeen liittyen, on tullut paljon palautetta. Aiemmin viraston tilat olivat seuroille maksuttomia, nyt ne ovat maksullisia (n. 5 euroa tunti, kun kyseessä on lasten ja nuorten toiminta). Seurat eivät miellä, että liikuntaviraston voimakkaasti subventoimat edulliset tilavuokrat sekä muissa tiloissa tapahtuvaa toimintaa varten myönnettävät tilankäyttöavustukset ovat varsinaista avustusta, vaan avustuksina nähdään vain seurojen saama yleisavustusluonteinen toiminta-avustus. Aiemmin on ollut lajeja, joille tilankäyttö on ollut käytännössä maksutonta. Esimerkiksi telinevoimistelussa koettiin seurojen hävinneen uudistuksessa, kun toiminta-avustus jonkin verran pieneni uusien laskentakriteereiden perusteella, mutta liikuntaviraston avustukseksi voidaan lukea myös telinevoimistelun olosuhteet, kuten edulliset harjoitustilat ja telinevoimistelun harjoitteluun tarkoitettut erikoislaitteet liikuntapaikoilla. Avustusten ja tilojen myöntämisessä huomioidaan seurojen toiminnan volyymiin liittyvät seikat. Avustuksen määräytymiskriteerit pyritään pitämään yksinkertaisina, jotta raportointi ei kuormita ja työllistä liiaksi seuroja. Avustushakemuksista saadaan tietoa siitä, kuinka paljon seurojen toimintaan osallistuu tyttöjä ja poikia sekä naisia ja miehiä. Uuden avustusjärjestelmän nähdään olevan aiempaa ylipäättään tasa-arvoisempi eri seuroja ja lajeja ajatellen.¹⁴⁷

Haasteet ja kehittämistarpeet

¹⁴⁴ Helsingin kaupungin talousarvio 2017.

¹⁴⁵ Avustusta myönnetään myös suunnistuskarttojen laadintaan ja eläkeläis- ja erityisryhmien kuljetukseen.

¹⁴⁶ Liikunnan kansalaistoiminnan avustukset. Hakuohje 2017.

¹⁴⁷ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Liikuntavirastossa nähdään, että viraston toiminta sellaisenaan on kaupunkilaisten hyvinvoinnin näkökulmasta tasa-arvon lisäämistä – ei vain sukupuolten välisen vaan myös muista yhdenvertaisuuden näkökulmista.¹⁴⁸

Liikunnassa kuitenkin näkyy vahvasti myös sukupuoli. Liikuntajärjestöt ja urheiluseurat vastaavat kilpa- ja huippu-urheilusta ja pojat ja miehet osallistuvat tyttöjä ja naisia useammin urheiluseuratoimintaan. Osa lajeista on jakautunut sukupuolen mukaan. Liikunnan päätöksenteossa ja johtotehtävissä miehet ovat enemmistönä, esimerkiksi valtakunnallisissa lajiliitoissa 30 prosenttia hallituksen jäsenistä on naisia. Uuden liikuntalain perusteluissa todetaankin, että lain tarkoitus on edistää myös sukupuolten tasa-arvoa. Tämä tapahtuu muun muassa ottamalla tasa-arvon edistäminen huomioon valtionavustuksissa liikuntajärjestöille.¹⁴⁹

Yhteenveto liikuntavirastosta

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi tavoitteiksi on kirjattu, että *tyttöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä voi olla liikunnan ja virkistyksen suhteen erilaisia kiinnostuksen kohteita. Kaupungin tulee varmistaa, että käytössä on kaikille yhtäläinen tarjonta ja pääsy kaikkiin tiloihin. Stereotyyppiset asenteet voivat vaikuttaa kiinnostuksen suuntautumiseen ja siksi kaupunki haastaa sukupuolia koskevat stereotyyppit liikuntaharrastuksissa.* Liikuntavirasto ei ole erityisen aktiivisesti ottanut tasa-arvon toimintaohjelmaa omakseen. Virastossa ei ole omaa tasa-arvosuunnitelmaa ja tasa-arvoasioissa käytetään kaupungin yleisiä ohjeita. Sukupuolinäkökulma tulee esille lähinnä henkilöstöraportissa. Virastolla on vain yksi henkilö yhteyshenkilönä tasa-arvoasioissa. Sukupuolivaikutusten arvioinnin sijasta on alettu laatia liikuntavaikutusten arviointia. Liikuntavirastossa nähdään, että viraston toiminnan tarkoitus on ylipäätään turvata kuntalaisille tasa-arvoisia liikuntamahdollisuuksia, näkökulmana erityisesti lapset ja nuoret. Virasto on suunnannut palveluitaan myös sukupuolten tarpeen ja kysynnän mukaan, mutta stereotyyppisiä asenteita ei ole haastettu.

Suunnitelmassa sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016 tasa-arvoa edistäväksi painopisteeksi on kirjattu, että *Sukupuolivaikutukset on selvitettävä hankinnan valmistelussa.* Liikuntavirastossa suurimmat hankinnat ovat investointeja. Hankinnoissa tasa-arvonäkökulmaa ei ole otettu huomioon. Avustuksissakin on lähinnä painotettu lapsia ja nuoria sekä ajateltu lajien tasa-arvoisuutta, ei sukupuolten tasa-arvoa.

2.6 Kokoavat havainnot

¹⁴⁸ Liikuntaviraston haastattelu 17.10.2016.

¹⁴⁹ Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi. HE 190/2014 vp.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Arvioinnin osakysymyksiin voidaan vastata seuraavasti:

1. Onko varhaiskasvatuksessa toteutettu tasa-arvosuunnitelmaa 2013–2016 *tukemalla sukupuolten tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti siten, että kasvatuskäytännöt eivät perustu sukupuolia koskeviin stereotyyppisiin käsityksiin?* Kysymykseen voidaan vastata kyllä. Virasto on ollut aktiivinen palvelujen tasa-arvo-ohjelman käyttöön otossa ja sisällyttänyt tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden esiopetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmaan, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen sisältöä. Stereotyyppioita on haastettu toteuttamalla kasvatuskäytäntöihin liittyviä kehittämishankkeita. Käytännön tasa-arvotyö tehdään ja toteutuu kuitenkin päiväkodeissa ja leikkipuistoissa. Tällöin tasa-arvotyö toteutuu parhaiten niissä paikoissa, jotka ovat aktiivisesti osallistuneet erilaisiin kehittämishankkeisiin, joissa työntekijät ovat voineet pohtia toimintakäytäntöitään lapsen sukupuoleen liittyen.
2. Onko opetustoimessa ja kaupunginkanslian elinkeino-osastolla toteutettu tasa-arvosuunnitelmaa 2013–2016 siten, että *koulutuksen ja työelämään sijoittumisen sekä nuorisotakuun piiriin kuuluvat palvelut ja hankkeet tukevat sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti?* Kysymykseen voidaan vastata kyllä. Tasa-arvon toteutumista tukemaan opetustoimessa on laadittu tasa-arvolain muutoksen mukaiset oppilaitos- ja koulukohtaiset tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Koulutus- ja työuraa koskeva tasa-arvotyö toteutuu käytännössä koulujen ja oppilaitosten opinto-ohjaajien, Respan ja Ohjaamon työssä. Tätä työntekijäryhmää on koulutettu kohtaamaan nuoret yksilöllisesti ja tasa-arvoisesti. Kunkin työntekijän oma persoona vaikuttaa tasa-arvotyön toteutumiseen käytännössä, koska ohjaajalla on merkittävä rooli, mihin koulutukseen tai ammattiin nuori suuntautuu.
3. Onko nuorisotoimessa ja liikuntatoimessa toteutettu tasa-arvosuunnitelmaa 2013–2016 nuorille annettavissa palveluissa ja hankkeissa siten, että *kaupunki ottaa huomioon tyttöjen ja poikien erilaiset liikunnan ja virkistykseen kokemukset ja kiinnostuksen kohteet sekä järjestää kaikille yhtäläisen tarjonnan ja pääsyn kaikkiin tiloihin?* Kysymykseen voidaan vastata osittain kyllä. Nuorisoasiainkeskus on tullut kinnut nuorten yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa laajasti ja ottanut eri ryhmiä (sukupuoli laajasti tulkittuna, maahanmuuttajaryhmät) huomioon aktiivisesti. Toiminnassa ja hankkeissa on otettu sensitiivisesti huomioon sukupuolten erityispiirteet. Liikuntavirastossa nähdään, että viraston toiminnan tarkoitus on ylipäättään turvata kaupunkilaisille tasa-arvoisia liikuntamahdollisuuksia, jolloin myös liikuntatiloihin on vapaa pääsy. Liikunta ja hyvinvointipalvelujen vuosisuunnitelmassa otetaan

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

eri ryhmiä huomioon ja kohdennetaan palveluita sen mukaan (muun muassa sukupuoli, maahanmuuttajat).

4. Onko liikuntatoimessa toteutettu tasa-arvosuunnitelmaa 2013–2016 *huomioiden stereotyyppiset asenteet? Onko liikuntatoimi haastanut sukupuoliä koskevat stereotyyppiset asenteet? Kysymyksiin voidaan vastata ei. Liikuntavirasto ei ole erityisen aktiivisesti ottanut tasa-arvon toimintaohjelmaa omakseen.*

Liikuntatoimi on painottanut toiminnassaan pääosin sellaisten lasten ja nuorten ryhmien tukemista, joilla ei ole taloudellisia resursseja osallistua sekä avustanut seuroja painottaen lasten ja nuorten osallistumista niihin. Tämä näkyy erityisesti vakiintuneissa lasten ja nuorten maksutoman tai edullisen liikunnan hankkeissa, syrjäytymisen ehkäisyhankkeissa ja siinä, että virasto tarjoaa ohjattua liikuntaa lähiöliikunnan muodossa ja erityisryhmille.

Liikuntavirasto hallinnoi suurta määrää liikuntatiloja ja seurakohtaiset avustukset ovat varsin merkittävä toimintamuoto. Uudessa liikuntalaisuuden toiminnan lähtökohtana on muun muassa tasa-arvo. Avustujajärjestelmä muutettiin vastikään siten, että se tukisi aiempaa enemmän lajien välistä tasa-arvoa ja painottaa lasten ja nuorten osallistumista toimintaan. Sukupuoleen liittyvää tarkastelua on tehty varsin vähän. Virastossa koettiin, ettei ole mahdollista ohjata tuettavia lajeja sukupuolen näkökulmasta muun muassa siitä syystä, että päätökset toiminnan järjestämisestä tehdään lajiliitoissa ja seuroissa. Resurssien puuttuessa ei ole myöskään mahdollista selvittää sukupuolivaikutuksia.

Lisäksi tarkasteltiin, onko sukupuolivaikutukset selvitetty hankinnan valmistelussa. Varhaiskasvatusvirasto ja opetusvirasto ovat selvittäneet olennaisilta osin hankinnan valmistelussa sukupuolivaikutukset. Sukupuolivaikutukset arvioidaan etenkin tiloja ja oppimateriaaleja hankittaessa. Elinkeino-osastolla merkittävät hankinnat toteuttaa hankintakeskus ja pienempien tarvikehankintojen osalta ei ole olennaista selvittää sukupuolivaikutuksia. Nuorisosaatiokeskuksessa isohkoissa palveluhankinnoissa on huomioitu sukupuoleen liittyvää erityisyyttä. Palvelut toteutetaan tarvittaessa erilaisin lähestymistavoin eri sukupuolille. Liikuntavirastossa toteutetaan suuriakin hankintoja. Niissä ei ole tehty erikseen sukupuolivaikutuksiin liittyvää arviointia.

3 JOHTOPÄÄTÖKSET

Arvioinnin pääkysymyksenä oli, onko kaupunki toteuttanut sukupuolten välisen tasa-arvosuunnitelman toimenpiteitä lasten ja nuorten palveluissa. Kysymykseen voidaan vastata kyllä varhaiskasvatustoimen, opetustoimen ja elin-

keino-osaston nuorisotakuun piiriin kuuluvien palvelujen sekä nuorisotoimen, mutta ei liikuntatoimen osalta.

Sukupuolten tasa-arvon käsitteen rinnalle on noussut yhdenvertaisuuslain myötä yhdenvertaisuuden käsite, jota virastot painottavat pelkästään sukupuoleen liittyvän tarkastelun sijasta. Tämän vuoksi arvioinnissa tarkastellut useat virastot ovat paikoitellen toiminnassaan ”edellä” vuosille 2013–2016 laadittuun sukupuolten tasa-arvoon kaupungin palveluissa liittyvään suunnitelmaan nähden, vaikka yhdenvertaisuuden käsite mainitaankin suunnitelmassa. Helsingin palvelujen tasa-arvosuunnitelmaa on tarpeen päivittää siten, että se yhdistää yhdenvertaisuuslain ja sukupuolten tasa-arvosta annetun lain velvoitteet.

Varhaiskasvatustoimessa tavoitteena oli sukupuolten tasa-arvoinen tukeminen kasvatuskäytäntöjen sisällöissä ja rakenteissa, välttäen stereotyyppisiä käsityksiä. Stereotyyppioita on haastettu monin tavoin. Hankkeet ja koulutukset ovat tukeneet tavoitteen toteutumista. Työpaikoilla voidaan tosin olettaa tasa-arvoajattelun olevan vaihtelevaa.

Opetustoimessa ja elinkeino-osastolla tavoitteena oli, että koulutuksen ja nuorisotakuun palvelut tukevat tasa-arvon toteutumista sisällöllisesti ja rakenteellisesti. Opetustoimessa on laadittu uudet koulukohtaiset tasa-arvosuunnitelmat ja ne tukevat omalta osaltaan tasa-arvon toteutumista. Suunnitelmien laatiminen koulukohtaisesti on vaatinut paljon resursseja, joten tasa-arvon edistämiseen on panostettu. Opinto- ja uraohjaajia on koulutettu kohtaamaan nuoria tasa-arvoisesti. Segregaatio on edelleen haaste. Tasa-arvotyö toteutuu käytännössä opinto- ja uraohjaajien neuvoessa nuoria.

Nuorisotoimessa tavoitteena on tytöille ja pojille yhtäläinen tarjonta ja pääsy kaikkiin tiloihin. Nuorisoasiainkeskus on ollut pitkään aktiivinen yhdenvertaisuuteen ja sukupuolten tasa-arvoon liittyvissä asioissa. Käytännössä tasa-arvotyön vaikutukset toteutuvat kohdatessa nuoria eri toiminnoissa. Nuorisoasiainkeskus ja liikuntavirasto ovat tehneet palveluihin liittyen sukupuolivaikutusten arviointeja. Arvioinnin piiriin kuuluneissa virastoissa tosin mielekkäämmäksi koettiin monimuotoisempien arviointien tekeminen, yhdistäen eri ennakoarviointeja.

Liikuntatoimi on ollut aktiivinen kaupunkilaisten liikunnallisen tasa-arvon edistäjä, mutta virastona ei ole ottanut sukupuolten tasa-arvoajattelua omakseen. Stereotyyppioita ei ole haastettu. Liikuntatoimi on kuitenkin merkittävä vapaaajan toiminnan järjestäjä ja tukija, joten palvelujen yhdenvertaisuus ja sukupuolten tasa-arvo on tärkeää tunnistaa ja ottaa nykyistä järjestelmällisemmin seurattavaksi ja huomioon liikuntatoimessa liikuntalain hengen mukaisesti.

4 TOIMENPIDE-ESITYS JA LISÄTIEDOT

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-
Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa
Kähkönen

Tarkastuslautakunnan 2. jaosto hyväksyy muistion ja esittää, että aiheesta laaditaan arviointikertomuksen tekstiluonnos.

Arviointia koskevia lisätietoja antavat johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen, p. 310 36606, kaupunkitarkastaja Tarja Palomäki, p. 310 36479 ja kaupunkitarkastaja Kirsi Marie Kaito, p. 310 36383.

Liisa Kähkönen

Tarja Palomäki

Kirsi-Marie Kaito

JAKELU Tarkastuslautakunnan 2. jaosto

LÄHTEET

Haastattelut ja kyselyt:

Erytyissuunnittelija ja HR-asiantuntija, kaupunginkanslian henkilöstöosasto 6.6.2016.

Tasa-arvotoimikunnan puheenjohtaja 8.6.2016.

Projektipäällikkö ja uravalmentaja, kaupunginkanslian elinkeino-osasto 25.8.2016.

Päiväkodinjohtaja ja kehittämisspäällikkö, varhaiskasvatusvirasto 6.9.2016.

Lakimies, opetusvirasto, kysely 16.11.2016.

Lakimies, 2 erityissuunnittelijaa ja koulutussuunnittelija, opetusvirasto 7.9.2016.

Nuorisotoimen johtaja ja suunnittelija, nuorisoasiainkeskus 13.9.2016.

Osastopäällikkö, vs. osastopäällikkö, suunnittelija, yhteyspäällikkö ja henkilöstöpäällikkö, liikuntavirasto 17.10.2016.

Työllistämispäällikkö, kaupunginkanslian elinkeino-osasto 5.12.2016

Muut lähteet:

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Eurooppalainen tasa-arvon peruskirja. Sitoumus naisten ja miesten tasa-arvon toteuttamiseksi paikallishallinnossa. CCRC/CEMR. Suomen Kuntaliitto 2014.

Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi. HE 190/2014 vp.

Helsingin esiopetuksen opetussuunnitelma 2016.

Helsingin kaupungin talousarvio 2017.

Helsingin kaupunki myöntää avustuksia 2016, ilmoitus Helsingin Sanomissa.

<http://www.hel.fi/www/Helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/tietoa-helsingista/helsinki-tyonantajana/tasa-arvo/>

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8.1986/609.

Liikunnan kansalaistoiminnan avustukset. Hakuohje 2017. Helsingin kaupungin liikuntavirasto.

Nuorisoyhdistysten avustusohjesääntö. Voimassa 1.9.2016 alkaen. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus.

Ohje palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanosta virastoissa ja liikelaitoksissa. Kaupunginkanslian henkilöstöosasto, työnantajapolitiikka 26.3.2014.

Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016, Helsingin kaupunki, kaupunginkanslian henkilöstöosasto

Tasa-arvolaki 2015. Sosiaali- ja terveysministeriön esite 2015.

Virastojen ja liikelaitosten raportointi palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanosta. Tulosten yhteenveto. Kaupunginkanslia 21.6.2016.

http://www.hel.fi/static/kanslia/Julkaisut/Tasa-arvo_palvelut.pdf

<https://oppimateriaalit.jamk.fi/hojks/1-hojksin-perusteet/kasitteita/>

<https://www.setlementti.fi/sukupuolisensitiivisyys/sukupuolisensitiivisyys3/>

<https://www.thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/sanasto> (haettu 7.3.2017)

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

LIITTEET

Liite 1. Arvioinnin toteuttamissuunnitelma

Arviointiaihe		
Sukupuolten tasa-arvon edistäminen Helsingin kaupungin palveluissa		
Suunnitelman laatija Petri Jäske, Liisa Kähkönen, Tarja Palomäki		Pvm 6.6.2016
Arvioinnin ohjausryhmä Tarkastuslautakunnan 2. jaosto		
Aloittamisaika 6/2016	Valmistumisaika 12/2016	Vastaava valmistelija, muut valmistelijat Tarja Palomäki, Liisa Kähkönen, Kirsi-Marie Kaito
Arviointiaiheen tausta		
<p>Helsingin kaupungin strategiaohjelman 2013–2016 osiossa tasapainoinen talous ja hyvä johtaminen todetaan, että kaupunki on tasa-arvoinen ja yhdenvertainen sekä toteuttaa järjestelmällisesti sukupuolivaikutusten arviointia ja edistää toiminnassaan tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Osiossa elinvoimainen Helsinki tavoitteena on, että kulttuuri- ja liikunta-palveluissa huolehditaan sukupuolten tasa-arvoisesta kohtelusta.</p> <p>Osana strategiaohjelman hyväksymistä laadittiin tasa-arvon edistämisen toimenpideohjelma. Toimenpideohjelma muodostuu kahdesta eri kokonaisuudesta, jotka valmistuivat vuonna 2014. Ensimmäinen osa on Henkilöstön tasa-arvosuunnitelma 2014–2016 ja toinen Suunnitelma sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi Helsingin kaupungin palveluissa 2013–2016. Kansainvälisten ja valtakunnallisten suositusten ja kehittämishankkeiden perusteella on todettu, että tasa-arvon edistämiseksi kunnissa on palveluja koskevasta eli toiminnallisesta tasa-arvosta ja henkilöstön eli henkilöstöpoliittisesta tasa-arvosta perusteltua tehdä kummastakin oma suunnitelmansa.</p> <p>Palveluja koskeviksi tasa-arvoa edistäviksi painopisteiksi on suunnitelmassa valittu seuraavat:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Varhaiskasvatus tukee sukupuolten tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti. Kasvatuskäytännöt eivät saa perustua sukupuolia koskeviin stereotyyppisiin käsityksiin.2) Kaupungin nuorille tarjoamien koulutuksen ja työelämään sijoittumisen sekä nuorisotakuun piiriin kuuluvat palvelut ja hankkeet tukevat sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti.3) Erot naisten ja miesten tarpeissa otetaan huomioon terveys-, sairaanhoito- ja sosiaalipalvelujen tarjonnassa. Lisäksi tunnistetaan palvelujen tarjonnassa ja vältetään sukupuoleen liittyviä stereotyyppisiä käsityksiä. Edistetään hoivavastuun jakamista tasapuolisemmin miesten ja naisten kesken.4) Työillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä voi olla liikunnan ja virkistyksen suhteen erilaisia kokemuksia ja kiinnostuksen kohteita. Kaupungin tulee varmistaa, että käy-		

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-
Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa
Kähkönen

- tössä on kaikille yhtäläinen tarjonta ja pääsy kaikkiin tiloihin.
- 5) Stereotyyppiset asenteet voivat vaikuttaa kiinnostuksen suuntautumiseen. Siksi kaupunki haastaa sukupuolia koskevat stereotyyppiä liikuntaharrastuksissa.
 - 6) Lähisuhdeväkivallan uhrien auttamiseen ja ennaltaehkäisyyn tähtäävät työmallit tulee vakiinnuttaa.
 - 7) Uuden vanhuspalvelulain toimeenpanon yhteydessä edistetään sukupuolten välistä tasa-arvoa.
 - 8) Kaupunki edistää maahanmuuttajanaisten ja -miesten kotoutumista ottaen huomioon heidän erityiset tarpeensa ja perheen tilanne.
 - 9) Kaupunki edistää sukupuolten tasa-arvoa kaupungin toiminnoissa, jotka koskevat, asumista, kaavoitusta, liikennettä ja kestävästä kehitystä sekä tulevaa metropoliselvitystä.
 - 10) Sukupuolivaikutukset on selvitettävä hankinnan valmistelussa.

Tarkastuslautakunnan 2. jaosto teki suunnittelukokouksessaan 27.4.2016 valinnan, jonka mukaan arviointi kohdistuu lähinnä lasten ja nuorten palveluihin kuitenkin siten, että sosiaali- ja terveyspalvelut jäävät arvioinnin ulkopuolelle. Näin ollen palvelujen tasa-arvoa koskevan suunnitelman kohdat 1-2 ja 4-5 kuuluvat tämän arvioinnin piiriin. Arvioinnin kohteeksi valittiin varhaiskasvatustoimi, opetustoimi, kaupunginkanslian elinkeinotoimi (nuorisotakuun osalta), nuoriso- ja liikuntatoimi.

Kaupunginkanslia selvitti keväällä 2016 palvelujen tasa-arvosuunnitelman toteutumista sähköisen kyselyn avulla. Kyselyssä selvitettiin, onko kaupungin palvelujen tasa-arvosuunnitelman virasto-/liikelaitoskohtaista toimeenpanoa käsitelty viraston / liikelaitoksen johtoryhmässä, mihin toimenpiteet palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanemiseksi on kirjattu, mihin toimenpiteisiin on ryhdytty, onko virastossa toteutettu sukupuolivaikutusten arviointia tai vastaavaa, onko tasa-arvosuunnitelma käsitelty lautakunnassa sekä mitkä ovat viraston hyvät käytännöt ja kokemukset aiheesta. Vastauksia kyselyyn tuli 29 virastosta ja liikelaitoksesta, mukaan lukien varhaiskasvatusvirasto, opetusvirasto, nuorisoasiainkeskus ja liikuntavirasto.¹⁵⁰

Tuloksellisuusnäkökulmat

Ensijaisesti kyseessä on tasa-arvosuunnitelman toisen osan toteutumisen arviointi. Tuloksellisuusnäkökulmia ei todennäköisesti sovelleta arviointiin. Tuloksellisuutta on mahdollista arvioida, jos ilmenee, että jollain painopistealueella edistymistä raportoidaan mittareiden avulla.

Aiheeseen liittyvien suositusten jälkiseuranta

Aiheesta ei ole lähivuosina annettu suosituksia.

Arviointikysymykset ja aineisto

¹⁵⁰ Virastojen ja liikelaitosten raportointi palvelujen tasa-arvosuunnitelman toimeenpanosta. Tulosten yhteenveto. Kaupunginkanslia 2.3.2016

Kaupunkitarkastajat Tarja Palomäki ja Kirsi-Marie Kaito, johtava tuloksellisuustarkastaja Liisa Kähkönen

Arvioinnin pääkysymyksenä on, onko kaupunki toteuttanut sukupuolten välisen tasa-arvosuunnitelman toimenpiteitä lasten ja nuorten palveluissa?

Arvioinnin osakysymyksiä ovat:

1. Onko varhaiskasvatuksessa toteutettu tasa-arvosuunnitelmaa 2013–2016 tuke-
malla sukupuolten tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti
sitien, että kasvatuskäytännöt eivät perustu sukupuolia koskeviin stereotyyppisiin
käsitteisiin?
2. Onko opetustoimessa ja kaupunginkanslian elinkeino-osastolla toteutettu tasa-
arvosuunnitelmaa 2013–2016 sitien, että koulutuksen ja työelämään sijoittumisen
sekä nuorisotakuun piiriin kuuluvat palvelut ja hankkeet tukevat sukupuolten välisen
tasa-arvon toteutumista sekä sisällöllisesti että rakenteellisesti?
3. Onko liikunta- ja nuorisotoimessa toteutettu tasa-arvosuunnitelmaa 2013–2016
nuorille annettavissa palveluissa ja hankkeissa sitien, että kaupunki ottaa huomioon
eri sukupuolten erilaiset liikunnan ja virkistyksen kiinnostuskohteet ja tarjoaa kaikille
yhtäläisen tarjonnan ja pääsyn kaikkiin tiloihin?
4. Onko liikuntatoimessa toteutettu tasa-arvosuunnitelmaa 2013–2016 huomioiden
stereotyyppiset asenteet? Onko liikuntatoimi haastanut sukupuolia koskevat stereo-
tyypit liikuntaharrastuksissa?

Pääkysymykseen vastataan osakysymysten avulla. Osakysymysten toteutumista arvioi-
daan tekemällä tasa-arvotoimikunnalle sekä kaupungin tasa-arvotoimintaa koordinoiville
henkilöille haastattelu, jonka jälkeen tehdään virastoille joko haastatteluja tai kysely ai-
heesta. Kohteena ovat varhaiskasvatusvirasto, opetusvirasto ja kaupunginkanslian elin-
keino-osasto nuorisotakuun toimenpiteiden osalta, nuorisoasiainkeskus ja liikuntavirasto.
Kaupunginkanslian keväällä 2016 tekemän seurantakyselyn tuloksia käytetään arvionnin
taustatietona.

Rajaukset

Arvioinnin kohde painottuu lasten ja nuorten palveluihin. Sosiaali- ja terveystoimi rajattiin
arvioinnin ulkopuolelle. Palvelujen tasa-arvosuunnitelman painopistealueista kohdat 3 ja 6-
9 eivät kuulu tämän arvioinnin piiriin. Kysymys 10 otetaan esille haastatteluissa tai kyse-
lyissä.